KISA KLASİKLER / 21

DESIDERIUS
ERASMUS

Tatlı Gelir Yaşamayana Savaş

ÇEVİRİ: ŞEBNEM SUNAR

can klasik

Can Klasik

Tatlı Gelir Yaşamayana Savaş, Desiderius Erasmus
Almanca aslından çeviren: Şebnem Sunar
Süß scheint der Krieg den Unerfahrenen
Bu çeviriye kaynak alınan baskı: Chr. Kaiser Verlag, 1987
© 2020, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Temmuz 2020, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 4000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen
Düzelti: Melis Oflas
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)
Kapak illüstrasyonu: Mete Kaplan Eker

Baskı ve cilt: Arı Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,
Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-4478-5

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

DESIDERIUS ERASMUS

TATLI GELİR YAŞAMAYANA SAVAŞ

DÜŞÜNCE

Almanca aslından çeviren

Şebnem Sunar

♥can

DESIDERIUS ERASMUS, 1466'da Rotterdam'da doğdu. Teolog ve klasik filolog kimliğiyle Kuzey Avrupa Rönesans'ının en önemli hümanistlerindendir. 1495-1499 arasında Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde teoloji öğrenimi gördü. 1499 yazında İngiltere'ye giderek Thomas More ve John Colet gibi isimlerle tanıştı, sonraları VIII. Henry adıyla tahta çıkacak olan genç prense Latince dersleri verdi. 1500'den 1506'ya dek Hollanda, Paris ve İngiltere arasında gidip geldi. Çalışmalarıyla Antikçağ düşüncesinin yayılmasına katkıda bulunan Erasmus, 1502'de Leuven Üniversitesi'nden gelen teklifi Yunancadan yaptığı çevirilere yoğunlaştığı gerekçesiyle reddetti. 1506'da İtalya'ya yerleşti, Torino'da teoloji doktoru unvanını aldı. Kilisenin kendini yenilemesi görüşüne temelde katılmakla birlikte, Martin Luther'in Reform hareketine Hıristiyan dünyasını kargaşa ve şiddete sürüklediği gerekçesiyle karşı çıktı ve asıl Hıristiyanlık ruhunu hümanist değerlerde aradı. 1510-1515 arasında Cambridge Üniversitesi'nde Yunanca dersleri verdi. Ardından Basel'e giderek 1529'a dek çalışmalarını burada sürdürdü ve yayımladı. Zwingli'ci Reform hareketi başladığında Freiburg im Breisgau'ya geçti ve Basel'e ancak 1535'te döndü. Sayıları yüz elliyi bulan eserlerinde Avrupa'nın hümanist değerlerden beslenen ortak bir sanat ve bilim anlayışıyla hareket etmesi gerektiğini vurgulayan Erasmus, 1536'da bu şehirde öldü.

ŞEBNEM SUNAR, 1972'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda lisans eğitimi aldı. Aynı anabilim dalında yüksek lisans ve doktora eğitimini tamamladı. 2005'ten bu

yana bu anabilim dalında öğretim üyesi. Eşzamanlı olarak editörlük faaliyetlerini yürütüyor ve çeviri çalışmalarına devam ediyor. Bugüne dek Stefan Zweig, Erich Kästner ve Odo Marquard gibi Alman edebiyatı ve düşüncesinin önde gelen isimlerini Türkçeye kazandırdı. Çok sayıda makale çevirisi, ayrıca kültürel imgeleri söylemleri içinde değerlendiren akademik çalışmaları var.

ADAGİUM 3001: *DULCE BELLUM İNEXPERTİS*[1]

Literatürde çokça övülen, son derece seçkin bir özdeyiştir *glykys apeiro polemos*, yani: Savaş, onu yaşamayanlara tatlı gelir. Vegetius savaş sanatı hakkındaki eserinin III. kitap, XIV. bölümünde[2] şöyle der: "Acemi erin savaş istemesine pek itibar etmeyin; çünkü savaş, onu yaşamamış olanlara tatlı gelir." Pindaros'tan alıntılayacak olursak: "*Glyky de polemos apeiroisin, empeiron de tis tarbei prosionta nin kardia perissos*", yani: Onu yaşamamış olanlar için savaş tatlıdır; ama onu yaşayan birini, düşüncesi bile fazlasıyla ürpertir.

Bizzat tecrübe etmeden ne derece tehlike ve felaket getireceğini hayal bile edemeyeceğiniz bazı insan ilişkileri vardır.

1. (Lat.) Özdeyiş 3001: Tatlı gelir yaşamayana savaş. Erasmus, 1500 ile 1533 yılları arasında Antik Çağ'ı belirleyen dört bini aşkın atasözü, deyim ve özdeyişi bir araya getirerek *Collectanea adagiorum* [Toplu Özdeyişler] adlı kitabında yorumlamıştır. Burada okuyacağınız *Dulce bellum inexpertis*, 3001 numaralı *adagium*'dur. (Ç.N.)

2. Erasmus burada yanılmaktadır. Alıntıladığı cümle, Flavius Vegetius Renatus'un *Roma Savaş Sanatı*'nın XIV. bölümünde değil XII. bölümünde yer alır. (Ç.N.)

Tecrübesiz biri için nüfuz sahibi bir dostun lütfu tatlıdır; tecrübeli kişi bundan sakınır.

Sarayda seçkinler arasında boy göstermek, hükümdarın işlerine aşina olmak, hoş ve harika bir şey gibi görünür; ama tecrübeleriyle konuya fazlasıyla aşina olan yaşlılar, bu mutluluktan seve seve kaçınırlar. Genç bir kızı sevip âşık olmak hoş gelir ama yalnızca aşkın ne kadar acı barındırdığını henüz hissetmemiş olanlara. Bu, genç ve meseleye yabancı olmasa kimsenin bulaşmayacağı, tehlike ve talihsizlikle bağıntılı bütün girişimlere aynı şekilde uygulanabilir. Hatta Aristoteles *Retorik*'te bunu gençlerin daha cesur, yaşlılarınsa daha korkak olmalarının nedeni olarak ortaya koyar; çünkü birinde tecrübesizlik cüret yaratır, öbüründeyse yaşanan birçok talihsizliğin tecrübesi endişe ve tereddüde neden olur. İnsani meselelerde daha da tereddütlü davranmanın uygun olacağı, hatta her bakımdan kaçınılması, lanetlenmesi ve yasaklanması gereken bir şey varsa o da kesinlikle savaştır; zira bundan daha ahlaksız, daha uğursuz, daha geniş kapsamda zarar verici, inadına daha çözümsüz, daha iğrenç ve Hıristiyanlar için demeyelim ama genel olarak insanlar için daha onur kırıcı başka hiçbir şey yoktur. Günümüzde herhangi bir nedenle her yerde ve rahatlıkla savaş çıkarılabilmesi, yalnızca paganlar tarafından değil Hıristiyanlar tarafından da, sırf dünyevi insanlar tarafından değil rahipler ve piskoposlar tarafından da, bir tek gençler ve tecrübesizler tarafından değil

yaşlı ve bir o kadar da tecrübe sahibi olanlar tarafından da, yalnızca halk ve doğaları gereği kolayca tahrik edilebilir yığınlar tarafından değil görevleri bu bayağı yığınların ayaklanmalarını bilgelik ve akılla yatıştırmak olması gereken prensler tarafından da acımasızca ve barbarca savaşa girilmesi yeterince şaşırtıcıdır. Böyle menfur olayların korunu karıştırıp ateşi canlandıran ve deyiş yerindeyse üzerine soğuk su püskürten hukuk uzmanları ile din adamları da yok değildir.[1] Böylece savaşın genelde kabul edilebilir bir şey olarak görüldüğü ve savaş sevmeyen insanlar olmasının şaşırtıcı bulunduğu bir noktaya gelinmiştir. Bu en cani ve aşağılık meseleyi kınamanın bayağı ve –hani neredeyse diyeceğim ki– sapkın sayıldığı ölçüde savaşa izin verilmiştir. Oysa birbirini karşılıklı imha edebilsin diye böyle vahşice bir çılgınlıkla, böyle delice bir kargaşa içinde canavarlığa varıncaya değin koşturmayı doğanın barış ve iyilik için yarattığı insanın, her şeyin selameti için meydana getirdiği bu nazik canlının aklına önce hangi kötücül dehanın, hangi vebanın, hangi deliliğin, hangi intikam tanrıçasının sokmuş olabileceğini merak etmek, daha adil bir şey olurdu. Bu, şeylerin özünü ve doğasını bizzat kavramak için zihnini yaygın genel kanıdan uzaklaştıran ve ayrı ayrı hem insanın portresine

1. Erasmus burada *frigidam suffundunt* şeklinde bilinen Latince deyişe gönderme yapmaktadır. "Soğuk su döktüler" anlamına gelen bu deyişi Erasmus, 951 numaralı *adagium* başlığı altında yorumlar. Olimpiyat oyunlarında yarış atlarını kızıştırmaya yarayan yönteme dayandırılan bu deyiş, gizli bir tahriki anlatır. (Ç.N.)

hem de savaşın tablosuna bir süre felsefi gözle bakan herkes için daha da şaşırtıcı olacaktır.

Öyleyse insan bedeninin görünüşüne ve şekline bakıldığında doğanın, daha doğrusu Tanrı'nın böyle bir varlığı savaş için değil dostluk için, felaket için değil selamet için, şiddet eylemi için değil, hayır için yarattığı fark edilmiyor mu? Zira ne de olsa doğa, diğer canlıların her birini kendilerine özgü silahlarla donatmıştır: boğaların saldırma arzusunu boynuzla, aslanların öfkesini pençeyle kuşatmıştır. Yabandomuzuna öldürücü dişler vermiştir. Filler derilerinin ve iri gövdelerinin dışında hortumla da güvenceye alınmıştır. Doğa, timsahı plakaya benzer bir kabukla güçlendirmiştir. Yunuslara saldırı silahı yerine yüzgeç bahşetmiştir. Kirpiyi dikenle, vatozu kuyrukla takviye etmiştir. Horozlara mahmuz eklemiştir. Bir kısım hayvanı kabukla korurken diğerlerini kürkle ya da pullarla korumuştur. Bazılarının, sözgelimi güvercinlerin zarar görmemesini hız aracılığıyla sağlamıştır. Yine bazı başkalarına silah olarak zehir pay etmiştir; doğa onlara ayrıca çirkin ve korkunç bir görünüş vermiş, tehditkâr bakışlar, tıslama sesleri bahşetmiştir. Deyiş yerindeyse onları doğal bir düşmanlıkla aşılayarak bağışık kılmıştır. Doğa yumuşak et ve pütürsüz deriyle yalnızca insanı çıplak, zayıf, narin ve savunmasız yaratmıştır. İnsanın uzuvlarında kavga ya da bir saldırı esnasında kullanabileceği hiçbir şey yoktur. Bütün bunlarla beraber diğer canlıların çoğunlukla –doğar doğmaz– kendile-

rini hayatta tutmaya muktedir oldukları söylenebilir; yalnızca insan, uzun süre büsbütün dış yardıma bağımlı kalacak şekilde dünyaya gelir. Ne konuşabilir ne yürüyebilir ne de besine ulaşabilir, yalnızca ağlayıp sızlayarak yardım isteyebilir: Böylece buradan insanın tümüyle dostluk için, esas olarak da karşılıklı hizmetle gerçekleşen ve varlığını sürdüren dostluk için doğan tek canlı olduğu sonucuna varılabilir. Buna göre doğa, hayatın armağanını insanın kendinden ziyade iyiliğe bırakmasını ister; böylece iyilik ve sıkı bağlılık için tayin edildiğini anlayabilecektir. Bunun sonucunda doğa ona diğerleri gibi çirkin ve vahşi bir görünüş değil, sevginin ve iyiliğin ayırt edici özelliği olarak yumuşak ve hoş bir görünüş vermiştir. Ona ruhun aynası olan dost canlısı bakışlar bahşetmiştir. Sarılabilsin diye bükülen, esnek kollar sağlamıştır. Ruhların birbirine dokunduğu ve bir bütün haline geldiği öpücük hissini vermiştir. Neşenin ifadesi olan gülmeyi, merhametin ve uysallığın simgesi olan gözyaşlarını yalnızca ona pay etmiştir. Hatta ona hayvanlarınki gibi tehditkâr ve korkutucu değil de hoş ve etkileyici bir ses de vermemiş midir?

Bununla da yetinmemiş, doğa sözün ve aklın kullanımını yalnızca insana armağan etmiştir; kuşkusuz, iyilik görmek için de teşvik etmek için de özellikle uygun bir şeydir bu, öyle ki insanlar arasındaki hiçbir şey şiddet yoluyla giderilemez. Doğa, insanın içine yalnızlığa karşı bir antipati duygusu ve toplum oluşturma arzusunu ekmiştir. İn-

sanın içine derinlerde bir yere iyilik tohumlarını gömmüştür. En yararlı şeyi en güzel şey olacak şekilde düzenlemiştir: Bir dosttan daha sevilesi ne olabilir? Ve öte yandan bir o kadar da gerekli olan? Bu nedenle, insanın birbiriyle ilişki kurmadan rahat bir hayat sürmesi mümkün olsaydı bile, birliktelik olmadan hiçbir şey güzel görünmezdi – insan olmaktan büsbütün sıyrılıp hayvana dönüşmek istenmediği sürece. Buna bilimsel eğitim ve araştırma arzusunu da ekleyin; bu, dostluk kurmanın mükemmel bir yolu olduğu gibi insan ruhunu da kabalıktan en fazla uzaklaştıran şeydir. Ruhları, saygın incelemelerde söz edilen birliktelikten daha güçlü ya da daha kalıcı dostluk bağlarıyla gerçekte ne hamilelik ne de kan akrabalığı bağlar. Dahası, zihinsel ve bedensel yetenekler, insanlar arasında gerçekten takdire şayan bir çeşitlilikle dağıtılmıştır; hiç kuşkusuz, herkes bir diğerinde mükemmelliğinden ötürü sevebileceği ya da hayran olabileceği ya da yararlı ve gerekli diye övebileceği bir şey bulabilir. Nihayetinde insanın içine tanrısal ruhun küçük bir kıvılcımı yerleştirilmiştir, gerçek şu ki insan görünürde bir ödül olmadan da herkese yararlı olmaktan mutluluk duyar. İhsan ederek herkesin yardımına koşmak, son kertede Tanrı'ya uyan ve yakışan bir şeydir. Yoksa birini kurtardığımızı fark ettiğimizde niçin ruhumuzda alışılmadık bir sevinç duyalım ki? Kaldı ki bir insan için yardımseverliğiyle bağlandığı insan özellikle değer taşır. Tanrı o nedenle insanı deyiş

yerindeyse dünyevi bir tanrısal varlık gibi herkesin selametini sağlayacak bu dünyadaki sureti olarak tayin etmiştir. Akla sahip olmayan hayvanlar bile bunu hisseder; çünkü yalnızca insana alışkın olan hayvanları değil panter, aslan ve daha da vahşi yırtıcıların büyük tehlike durumunda insanın koruması altına kaçtığını görürüz. İnsan herkesin sığınacağı son yurt, dünyadaki en kutsal sunak, herkesin kutsal çapasıdır.[1]

İnsanın portresini ana hatlarıyla çizdik. Öte yandan, madem seviliyor, o zaman şimdi de bir savaş tasviri sunalım. Sert çehreleri ve dehşetli sesleriyle bir barbarlar kohortunu[2] gözünüzün önüne getirin, her iki taraftaki zırhlı birlikleri, çıkan korkunç sesi ve parlayan silahları, bu derece büyük bir kalabalığın rahatsız edici gürültüsünü, tehditkâr bakışları, gürleyen savaş borularını, trompetlerin dehşet uyandıran tınısını, korkutuculuğuyla gerçek gök gürültüsünü aratmayan ama daha büyük zarara yol açan top patlamalarını, çılgın savaş çığlıklarını, zincirinden boşanmış hücumları, insan etinin muazzam derecede parçalara ayrılışını, düşenler ile katledilenlerin acımasızca yer değiştirişini, öldürülenlerin oluşturduğu yığınları, kanla yıkanan savaş meydanlarını, insan kanıyla boyanan nehirleri. Bazen kardeşin kardeşle, kuzenin kuzenle, arkadaşın arkadaşla karşılaştığı ve bir sözüyle

1. Acil durumda başvurulan son çare anlamında eski bir deyiş. (Ç.N.)

2. Roma döneminde, standart bir lejyonun onda biri mevcuda sahip oldukça büyük bir askerî birlik. Genellikle aynı sınıftan askerlerden oluşur. (Ç.N.)

bile onu incitmemiş olan o kişinin karnına delice bir öfkeyle kılıç sapladığı da görülür.

Bu trajedi genelde o kadar acı getirir ki insanın yüreği bundan bahsetmeye elvermiyor. Nispeten küçük, olağan musibetleri anlatmak zorunda kalmasaydım keşke: dört bir yanda ezip geçilen ekili tarlaları, yanan çiftlikleri, yakılan köyleri, tecavüze uğrayan kızları, esarete sürüklenen ihtiyarları, yağmalanan kutsal emanetleri, her yerde girişilen soygunları, talanları, şiddeti ve kargaşayı. Ve keşke en başarılı, en adil savaşları bile izleyen felaketleri gizleyebilseydim: yağmalanan halk, aşırı baskı altındaki soylular, çocuklarının öldürülmesiyle daha da mutsuzlaşarak yıkılan ve, kılıçtan geçirilmekten de beteri, yalnız kalan onca yaşlı insan, geride bırakılan onca yaşlı kadın, dul kalan onca eş, yetim kalan onca çocuk, onca matem evi, sefalete düşen onca varlıklı insan. Peki herkes hayattaki tüm vebanın savaşla patlak verdiğini bilirken ahlakın çöküşüne ne demeli? Dindarlığı hiçe saymak, yasaları göz ardı etmek, her türlü suçu işlemeye hevesli olmak hep buradan kaynaklanır. Bu kaynaktan yoğun bir korsan, soyguncu, tapınak hırsızı ve katil seli fışkırır. En önemlisi de, bu uğursuz vebanın kapsamı sınırlandırılamaz, aksine kıyıda köşede oluşup yalnızca komşu bölgelere salgın misali ulaşmakla kalmaz, aynı zamanda uzak bölgeleri dahi, ticaretle olsun, bir evlilik ya da bir antlaşmayla olsun, genel çatışmanın ve zamane koşullarının içine çeker. Hatta savaş, savaşı

doğurur; apaçık bir savaş sahte bir savaştan, en şiddetli savaş küçücük bir savaştan doğar ve Lerna Canavarı efsanesinin aktardığı şey, savaş söz konusu olduğunda, hiç de nadiren başa gelmez.[1]

Şeylerin özünü ve doğasını azami sezgiyle gören ve son derece yerinde alegorilerle tasvir eden antik şairler, savaşın Ölüler Ülkesi'nden, üstelik de erinys'lerin[2] yardım ve yataklığıyla yollandığını, ayrıca gelişigüzel bir intikam tanrıçasının bu görevi yerine getirmeye uygun olmadığını,

bin adı
zarar getiren bin sanatı[3]

olan en tahripkârının seçildiğini, öyle sanıyorum ki, bu nedenle söylemişlerdir. Sayısız yılanla donanarak Tartaros'un[4] borusunu öttüren odur. Pan her şeyi anlamsız bir patırtıya boğar. Bellona[5] öfkeli kırbacını sallar. Menfur savaş çılgınlığı birleşmiş bir grubun bütün bağlarını koparıp atan, kana

1. Erasmus burada Yunan mitolojisine göre Lerna bataklıklarında yaşayan yedi başlı Hydra'ya gönderme yapmaktadır. Efsaneye göre yılanı andıran Hydra'nın kesilen her bir başının yerinde iki baş daha çıkar. (Ç.N.)

2. Grek ve Roma mitolojilerinde evrenin düzenini sağlayan koruyucu ruhlar. Erinys'ler başkalarına zarar veren herkesi evrenin düzeni adına cezalandıran intikam tanrıçalarıdır. (Ç.N.)

3. Vergilius, *Aeneis*, VII: 337-338. (Ç.N.)

4. Yunan mitolojisinde cehennem. Yeraltı dünyasının en dipteki katmanı olarak Ölüler Ülkesi'nin ötesindedir. Cehennemin bekçisi üç başlı köpek Kerberos burayı korur. (Ç.N.)

5. Kanlı kırbacı ya da mızrağıyla Roma savaş tanrıçası Bellona, savaş tanrısı Mars'a eşlik eder. Geç dönem Roma mitolojisi Bellona'yı Mars'ın kız kardeşi, kızı ya da karısı olarak değişik rollerde tasvir eder. (Ç.N.)

susamış bir gırtlakla patlak verir. Savaşın [*bellum*] bir zıtlaşma uyarınca ilan edildiğini düşünen kimi filologların da fark ettiği kuşkusuz budur; zira savaşın iyi ve güzel [*bellum*] yanı yoktur. *Bellum*'un *bellum* olmasının nedeni, erinys'lerin eumenide'ler[1] olmasından başka bir şey değildir. Kimileri onu *bellua*'dan[2] türetmeyi yeğler, zira birbirini karşılıklı yok etmek için bir araya gelmenin insanca değil canavarca olduğunu söylerler. Doğrusu, bana göre, karşılıklı olarak silahlarla savaşmak vahşi ve canavarca olmaktan öte bir şeydir. İlkin; "aptal canlılar"ın çoğu kendi türü içinde uyumlu ve sokulgandır, sürüler halinde dolaşırlar, karşılıklı yardımlaşarak birbirlerini korurlar. Üstelik tüm vahşi hayvanlar da kapışmaz (çünkü sözgelimi geyikler ve tavşanlar gibi zararsız olanlar da vardır), yalnızca aslanlar, kurtlar ve kaplanlar kapışır. Bununla birlikte birbirleriyle bizim gibi de kapışmazlar: köpek köpeği yemez; vahşi aslanlar kendi aralarında savaşmaz; yılanlar yılanlarla barış halindedir: *inter venena convenit*.[3] Buna karşılık insan için hiçbir vahşi hayvan insandan daha zararlı değildir. Öte yandan hayvanlar kapışırken kendi silahlarıyla kapışırlar; oysa biz insanlar, insanı yok etmek üzere kötü şeytanlar icat etme sanatıyla

1. Cezaları acımasız olmakla birlikte, bozulan düzeni herkesin hayrına olacak şekilde yeniden sağlama amacı taşıdığından erinys'lere "hayırlılar" manasında eumenide'ler de denir. (Ç.N.)

2. (Lat.) Canavar. (Ç.N.)

3. (Lat.) Zehirliler arasında uzlaşma hâkimdir. (Ç.N.)

doğaya karşı donanımlanırız. Kaldı ki hayvanlar gelişigüzel bir nedenle vahşileşmezler, açlık onları savaşma hiddetine ittiğinde, kendilerini tehdit altında hissettiklerinde ya da yavruları için korktuklarında vahşileşirler. Oysa biz ne sudan sebeplerle, ulu Tanrım, ne savaş tragedyaları çıkarırız! En önemsiz unvan talebi için, çocukça bir öfke yüzünden, bir kadının kaçırılmasından ötürü ve bunlardan çok daha gülünç nedenlerle. Ayrıca vahşi hayvanlar teke tek dövüşür, üstelik de çok kısa süreliğine; dövüş kanlı bir şekilde geçer ve birinin yaralandığı noktada biter. Yüz binlerce vahşi hayvanın, insanların hep yaptığı üzere, birbirini parçalamak için harekete geçtiği duyulmuş şey mi? Bazı hayvanların farklı cinsler için nasıl doğal bir iticiliği varsa, tersine, onları başkalarına bağlayan samimi ve kalıcı bir dostluğun da olduğu dikkate alınmalıdır. Fakat insan ile insan arasında, herkes ile herkes arasında sürekli savaş vardır ve ölümlüler arasında hiçbir ittifak yeterince güçlü değildir. İnsan, doğasından uzaklaşmayagörsün, daha kötü bir türe dönüşerek yozlaşır, sanki doğa onun içine kötülüğü ekmiştir. Savaşın ne kadar vahşi, ne kadar iğrenç, insan onuruna ne kadar aykırı olduğunu bilmek ister misiniz? Hiç ayı ile kapışan aslan gördünüz mü? Bu ne açık bir gırtlak, nasıl bir kükreme, ateş püskürme, bu ne vahşet, nasıl birbirini parçalama! Bunu izleyen insan, güvende bile olsa korkuyla ürperir. Fakat insanın insanla bu denli çok savaş aleti ve saldırı silahıyla

savaştığını görmek daha da iğrenç, daha da vahşi bir manzara değil midir? Kötülüğe alışmak hayreti yok etmiyorsa, sorarım size, bunların insan olduğuna kim inanır? Çakmak gibi gözler, solgun yüzler, savaşma hiddetini ele veren adımlar, gıcırdayan sesler, delice bir savaş çığlığı, demirden insan, çınlayan silahlar, patlayan toplar. İnsan insanı besin olarak yutsa, kanını içse bile daha insaflı olurdu ki bazıları için iş o noktaya da gelmişti; nefretlerinden ötürü yapıyorlardı; ihtiyaç ya da olağanüstü durum bunu mazur gösterebilirdi. Fakat şimdi aynı şey zehirli hançerlerle, cehennem makineleriyle daha da gaddarca yapılıyor. Hiçbir yerde insanlıktan eser kalmamış.

Doğanın, kendi yarattığı şeyi geldiği bu noktada tanıyabileceğini sanıyor musunuz? Peki doğa insandan bu alçakça eylemi şu sözlerle lanetlemenin haklı olup olmadığını sorsa: "Ne de yeni bir gösteri bu gördüğüm! Bu alçaklığı cehennemin hangi ruhu yarattı? Bu muazzam yığının içinde, insanların yararına da olsa bazı zehirli şeyler yaratmış olabileceğimden, beceri ve dostça bakımla evcilleştirilemeyecek kadar uysal olmayan hiçbir vahşi hayvan olmasa da, bazı canlılara yeterince uysal bir terbiye vermediğimden bana üvey ana diyenler var. İnsanın bakımı aslanı terbiye eder, yılanı evcilleştirir, ayıyı uysallaştırır. Söyleyin asıl üvey anneniz kim; bize bu canavarı, tüm dünyaya bu vebayı kim verdi? Ben tamamen iyilik, barışçıllık, dostluk ve yardımseverlik için yaşayan bir

varlık yarattım. Ne oldu da böyle vahşi bir hayvana dönüşüp soysuzlaştı? Yarattığım insanı tanıyamıyorum. Hangi kötü ruh benim eserime zarar verdi? İnsanın ruhunu alıp yerine bir canavarın ruhunu koyan hangi cadının büyüsü? Doğuştan sahip olduğu görünüşünü hangi Kirke[1] değiştirdi? Talihsizlerin aynaya bakmasına izin vereyim: Ama ruh yoksa ne görsün gözler? Kendine bir bak, kudurmuş savaşçı, bir şekilde yine aklını başına alıp alamayacağına bak. Başının üzerindeki tehditkâr miğfer tüyünü nereden buldun? Parlak miğferi? Demirden savaş borusunu? Tüylü kolluğu? Zırhı? Demir çentikleri? Kılıç bıçaklarını? Ölümcül silahları? Vahşiden de öte bu sesi? Hayvaniden de öte bu görünüşü? Jüpiter'in şimşeklerinden bile daha korkutucu ve zarar verici olan bu şimşek ve yıldırımları? Ben seni bir tür tanrısal varlık olarak şekillendirdim. Kendini böyle korkunç bir canavara dönüştürürken, insanla kıyaslandığında bundan böyle hiçbir hayvana canavar gözüyle bakılamayacak hale getirirken aklında ne vardı?" Mimar doğa, öyle sanıyorum ki, bunları ve bu minvalde çok daha fazlasını söylerdi.

İnsan yukarıda gösterildiği üzere böyle davranmaya eğilimli, savaş da sıklıkla gördüğümüz üzere böyle bir teşebbüs olduğundan, ölümcül kı-

1. Yunan mitolojisinde bir büyücü. Güneş kralı titan Helios ile Perseis'in kızıdır. Hem Odysseia hem de Argonaut'lar efsanelerinde karşımıza çıkan, Homeros'un yalnızca büyücü olarak değil aynı zamanda tanrıça olarak da tanıttığı Kirke, Odysseus'un eşlikçilerini domuza dönüştürmesiyle ünlüdür. (Ç.N.)

lıcı insanın karnına saplama fikrini ruhuna ilk hangi tanrının, hangi hastalığın, hangi tesadüfün zerk etmiş olabileceğini merak etmeden durmak mümkün değildir. Böyle son derece yüksek bir delilik belirtisine birçok seviyeden geçerek ulaşılsa gerektir. Yergi ustası bir şairin de dediği gibi,

Kimse apansız, varsa tabii öylesi,
Olmaz en utanç verici.[1]

Kaldı ki en büyük kötülükler daima iyilik bahanesi ve kisvesi altında insan hayatına sızar. Kaba ilk insanların hayatlarını ormanlarda çıplak, evsiz ve korunmasız vaziyette sürdürüp bazen de vahşi hayvanların saldırısına uğradıkları eski zamanlarda böyle olmuştur. İnsan savaşa başta bu yüzden tutuşmuştur ve vahşi hayvanların şiddetini insan ırkından uzak tutabilen en güçlü adam lider olmak zorunda kalmıştır. Evet, insanı boğarak öldürmeye çalışan katilleri boğmak, kıyımcıları bizzat kıymak en doğru şey olarak kabul edilir; özellikle de hiçbir neden olmaksızın, bile isteye bize saldırdıklarında. Bu tür eylemler beraberinde en büyük şanı getirdiği için –Herkules[2] kuşkusuz bu nedenle tanrı yapılmıştır– ateşli gençlik dört bir

1. Erasmus burada Romalı şair Decimus Iunius Iuvenalis'i alıntılamaktadır; Yergiler II: 83. (Ç.N.)

2. Herkules'e (ya da Yunan mitolojisindeki adıyla Herakles'e) verilen on iki görevden ilki, Argolis bölgesinde Nemea Vadisi'nde bulunan aynı adlı aslanı yenmektir. Nemea Aslanı'nın postunu pençeleriyle yüzen Herkules, daha sonra postu zırh gibi kuşanarak diğer görevlerini gerçekleştirirken kullanır. (Ç.N.)

yanda yırtıcı hayvanları avlamaya başlamış ve yüzdüğü hayvanların derilerini teşhir etmiştir. Sonraları bu hayvanları öldürmekle yetinmeyerek kürkleriyle kışın soğuğundan korunmuşlardır. İlk katiller ve ganimetler bunlardır. Ardından Pythagoras'ın şiddetle kınadığı[1] ve her koşulda çok etkili olan alışkanlıkla önü alınmasa bize korkunç görünecek şeyler yapma küstahlığında bulunmuşlardır. İnsana hayat armağanını bahşeden yaşlı babaları dövüp bir çukura atarak hayatını elinden almak, bazı kabilelerde yoz bir âdet haline gelmişti; yakın arkadaşlarının etini yemek kutsal kabul edilirdi; bakire bir genç kızı Venüs Tapınağı'nda fuhuş için sunmak ve sırf söz edilmesi bile insanı tiksindirecek daha başka pek çok absürt şey güzel sayılırdı. Âdetler öyle istiyorsa hiçbir şey kabul edilmeyecek kadar kötü, kabul edilmeyecek kadar iğrenç değildir. Peki hangi alçaklığı gerçekleştirme küstahlığında bulunmuşlardı? Öldürdükleri vahşi hayvanların cesetlerini yemekten, ölü eti dişleriyle parçalamaktan, kan içmekten, etin özsuyunu emmekten ve Ovidius'un söylediği üzere, "etin içine et doldurmak"tan[2] çekinmiyorlardı. Bu alçaklık daha uysal tabiatlılara çok korkunç görünse de, yine de faydalı ve kabul edilebilir olarak görülmüştür. Kadavraya bakmak bile zevk verir. Et par-

1. Erasmus burada Pythagoras'ın, Ruh Göçü öğretisi dolayısıyla et yememesine gönderme yapmaktadır. (Ç.N.)

2. Ovidius, *Dönüşümler*, XV: 88, çev. İsmet Zeki Eyuboğlu, Payel Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 355. (Ç.N.)

çaları kabuklara "gömülür", baharatla rayihalandırılır; bir mezar taşı yazısı, "Buraya bir yabandomuzu gömüldü, Burada bir ayı gömülüdür," der. Ah, bu ceset sevici hazlar! Bu böyle sürüp gitmiş, zararlı vahşi hayvanlardan zararsız büyükbaşa geçilmiştir. Koyunları,

bir hayvan ki ne hile bilir ne kurnazlık[1],

kırıp geçirmiş, yenilebilir olmalarından başka hiçbir suçları olmayan tavşanları kasıp kavurmuştur. Nankör aileleri alınteriyle uzun süre doyuran evin öküzünün karşısında da ölçülü olunmamış, hiçbir kuş türü, hiçbir balık türü insanın elinden kurtulamamıştır; gırtlağın zorbalığı bugüne dek hiçbir hayvanın hiçbir yerde insanın zulmünden kaçamadığını ortaya koymaktadır. Dahası bu alışkanlık, insanı kurban etmekten kaçınmak kaydıyla bütün canlı türlerine gösterilen acımasızlığın algılanmamasını da mümkün kılmıştır.

Fakat kötü alışkanlık, deniz gibidir. Kabarıp yükselmesine izin vermemek bize bağlı olabilir; yine de olunca set çekmek insanın elinde değildir: Bir kere boyun eğildi mi her ikisini de canımızın istediği gibi idare etmek zordur, yalnızca kendi hızlarıyla sürükleneceklerdir. Bu denemeler aracılığıyla öldürme alıştırmaları yapıldıktan sonra, in-

1. Erasmus yukarıda alıntıladığı Ovidius'a gönderme yapmaktadır; krş. agy., XV: 120. (Ç.N.)

san insana bir öfke ânında sopa, taş ya da yumrukla saldırabilir. Yani o zamanlar bu silahlarla savaşıyorlardı diye tahmin ediyorum ve işte büyükbaş hayvanları öldürerek en ufak çabayla bir insanın da yok edilebileceğini öğrenmişlerdi. Yine de bu vahşet uzun süre bireysel kurbanlardan ibaretti. Taraflardan birinin yenilgisi savaşı sona erdirirdi. Bazen her ikisinin de öldüğü olurdu, fakat ikisi birden yaşamaya değer görülmezdi. Ayrıca öyle görünüyor ki bazen düşmanı ortadan kaldırma hakkı da bulunmaktaydı; biri saldırgan ve tehlikeli bir kişiyi alt edip dünyayı bu tür canavarlardan kurtardığında, Cacus ve Busiris[1] anlatılarında görüldüğü türden cömertçe övgü toplamaya başlıyordu. Nitekim Herkules övgülerinde bu şanlı işlerin öne çıktığını görürüz. Sonraları insanlar akrabalığın, komşuluğun ya da arkadaşlığın onları bağladığı bağlarla bir araya gelmiştir. Yağma amaçlı baskın da yerini pek yakında savaşa bırakacaktır. Fakat henüz sopalarla ve önde yakılan kazıklarla savaşılmaktaydı. Ters akıntı görülen bir dere, bir kaya ya da yol üzerinde buna benzer bir şey çarpışmayı sona erdirirdi. Fakat zulüm artarken, öfke patlamaları tahammül edilmez hale gelirken, hırs giderek yoğunlaşırken insanlar hezeyanlarını ze-

1. Cacus ile Busiris'in adları, Herkules'in yerine getirmekle yükümlü olduğu on iki görevin dışında kalan görevlerde karşımıza çıkar. Buna göre, ülkesine gelen bütün yabancıları katleden zalim Mısır kralı Busiris ile mağarasından insan kanını eksik etmeyen tanrı Vulcanus'un dev oğlu, yarı insan Cacus'u alt etme görevi, Herkules'in tali görevlerindendir. Bunlar, Erasmus'un da belirttiği üzere, Herkules'in topladığı övgüleri artırmaya hizmet ederler. (Ç.N.)

kâyla savaşa hazırlıyorlardı. Böylece kendilerini korumak istedikleri her türlü savaş aleti ve düşmanları yok edebilecekleri saldırı silahları tasarlanmıştır. Nitekim çok geçmeden silahlanarak gruplar halinde çatışmaya başlamışlardır. Bu ayan beyan delilik itibardan da yoksun bırakılmamıştı. Ona "*bellum*" adını vermişler ve insanın hayatını riske atarak çocuklarının, eşinin, hayvanlarının ve sığındığı evinin düşmanlarının uyguladığı şiddetini püskürtmesinin cesaret işi olduğunu öne sürmüşlerdi. Kaldı ki kültürle beraber askerlik de geliştikçe kent kente, bir bölge bir diğer bölgeye, bir krallık başka bir krallığa savaş ilan etmeye başlamıştır. Yine de bu en acımasız meselede eski insanlığın izlerini bulmak mümkündür: *Fetiales*'in[1] meseleyi etraflıca düşünmesine izin verilir, tanrılar tanık olarak çağırılır, savaşa bir sataşmayla giriş yapılırdı. Basit silahlarla ve cesaretle, hilesiz gerçekleştirilirdi. İşaret verilmeden düşmana saldırmak, affedilmez bir suçtu; komutan geri çekil borusu çalar çalmaz savaş durdurulurdu. Genelde öldürme arzusundan ziyade cesaret ve şan uğruna rekabete dayalıydı. Ayrıca yalnızca dışarıdan gelenlere karşı silaha davranılırdı; onlara düşmanı [*hostes*] çağrıştıracak şekilde yabancı [*hospites*] denmesi bu nedenledir. İmparatorluklar bundan doğmuştur; hiçbiri insan soyunun kanını bolca dökmemiş bir mil-

1. (Lat.) Antik Roma'da dış ilişkiler ve savaş hukukundan sorumlu, yirmi rahipten oluşan kolokyum. (Ç.N.)

letten oluşmaz. O andan itibaren, birinin bir başkasının imparatorluğu üzerinde kendi mülkiyetiymişçesine hak talep ederek onu zorla yerinden ettiği kesintisiz bir savaş değiş tokuşu başlar. Hâkimiyetin canilerin eline geçmesinin ardından insanlar herhangi bir sebeple silahlara sarılıyordu artık. Genelde savaşın tehlikelerine en çok maruz kalanlar, hali vakti yerinde olmayanlar değil varlıklılardı ve savaşın amacı artık şan değil genel bir kazanma iptilası ya da çok daha kötü bir şeydi. Felsefî öğretisiyle deneyimsiz insan yığınlarının hayvan katliamını önlemek isteyen bilge Pythagoras'ın bunu öngördüğünden şüphem yok. Muhtemelen insanın, zararsız hayvanların kanını hiçbir neden yokken dökmeye alışacağı geleceği görmüştü – ve öfkeden kudurup başka birini ortadan kaldırmaktan kaçınmayarak adaletsizliğe yol açacağını. Öyleyse savaş, sürüp gittikçe canileşen ortaklaşa bir cinayet ve soygundan başka nedir? Ama aslında görünüşlerinden başka insani bir şeyleri olmayan, yine de kendilerini en halis tanrılar gibi gören günümüzün semirmiş aristokratları, savaşla skolastik bir saçmalıkmışçasına alay ediyorlar.

İşte bu başlangıçtan hayat boyu başka hiçbir şeyin yapılmadığı böyle bir delilik noktasına nasıl ulaşıldığını görüyoruz. Sürekli savaş halindeyiz; halk halkla, imparatorluk imparatorlukla, kent kentle, hükümdar hükümdarla, tebaa tebaayla ve paganlarda bile hoş karşılanmadığı üzere kayınbirader kayınbiraderle, akraba akrabayla, kardeş kar-

deşle, oğul babayla, aslında tüm bunlardan daha iğrenç olduğunu düşündüğüm şey o ki bir Hıristiyan bir insanla ve her ne kadar eklemek istemesem de bir Hıristiyan başka bir Hıristiyanla çarpışıyor. Ah, insan ruhunun körlüğü; kimse buna şaşırmıyor, kimse buna itiraz etmiyor! Alkışlayanlar var, övenler, cehennemlik şeyleri kutsal addedenler, hatta halihazırda köpüren hükümdarı daha da kışkırtanlar, deyiş yerindeyse yangına körükle gidenler. Biri Kutsal Koltuk'tan[1], prensinin bayrağı altında savaşacaklara tüm günahlarının bağışlanacağını vaat eder. Bir diğeri şöyle seslenir: "Ey yenilmez prens, sen sadece dine yönelen ruhunu koru, Tanrı senin yerine savaşır." Bir başkası, peygamberlerin sözlerini günahkârca tahrif ederek yeniden yorumlar ve mutlak bir zafer vaat eder: "Gecenin dehşetinden, gündüz uçan oktan, öğle şeytanından korkmana gerek yok."[2] Ve: "Yanında bin, ve sağında on bin düşebilir."[3] Ve: "Kobraların ve basilisklerin[4] üzerinde yürüyeceksin, aslanları

1. Erasmus burada Latince *sancta sedes* deyişinin çevirisini kullanıyor. Dilimize kutsal koltuk ya da sandalye olarak çevrilebilecek bu deyişle kutsallığı vurgulanan papalık makamı kastedilir. (Ç.N.)

2. Erasmus'un buradaki göndergesi, Eski Ahit'in "Mezmurlar" kitabıdır; 91: 5-6'da şöyle denir: "Ne gecenin dehşetinden korkarsın, / Ne gündüz uçan oktan,/ Ne karanlıkta dolaşan hastalıktan,/ Ne de öğleyin yok eden kırgından." (Ç.N.)

3. Krş. Eski Ahit, "Mezmurlar", 91: 7: Yanında bin kişi, / Sağında on bin kişi kırılsa bile, / Sana dokunmaz." (Ç.N.)

4. Yılanı andıran gövdesi ve kimi zaman ejderha, bazen de horoz şeklindeki kafasıyla tasvir edilen iguana benzeri mitsel canavar. Zehirli ısırıkları ve öldürücü bakışlarıyla basilisklер mitolojide ölümü, şeytanı ve ölümcül günahı simgeler. (Ç.N.)

ve ejderhaları ayaklarınla ezip geçeceksin."[1] Hatta bütün mitsel mezmur[2] şu ya da bu prensin dünyevi işleri uğruna tahrif edilmiştir. Her iki tarafın da bu tür peygamberlerden yana sıkıntısı yoktur, kaldı ki böyle peygamberlerin alkışçıları da eksik değildir. Keşişlerden, teologlardan ve piskoposlardan böyle savaş tahrikleri duymuşuzdur. Savaşanlar, daha önce de belirtildiği üzere, ihtiyarlardır[3]; rahipler savaşıyor, keşişler savaşıyor ve biz işte böyle şeytani bir işe İsa'yı karıştırıyoruz. Ordular karşı karşıya geliyor – her iki taraf da en önde Hıristiyanlar için nasıl yakışık alacağı konusunda uyarıcı nitelikte olması gereken haçı taşıyarak. Hıristiyanların mükemmel ve tarifsiz bağının temsil edildiği bu tanrısal kutsallıkla taraflar birbirlerini öldürüyorlar ve biz İsa'yı böyle günahkâr bir şeyin seyircisi ve lideri haline getiriyoruz.

Şu halde şeytanın imparatorluğu savaşta değilse neredediir? İsa'yı savaşın bir genelev kadar bile uyuşmadığı bu noktaya niçin sürüklüyoruz? Havari Pavlus, Hıristiyanlar arasında herhangi bir anlaşmazlık olduğunda, meselenin çözümü için bir hâkimin görüşüne başvurulmasına değmeye-

1. Krş. Eski Ahit, "Mezmurlar", 91: 13: "Aslanın, kobranın üzerine basıp geçeceksin, / Genç aslanı, yılanı çiğneyeceksin." (Ç.N.)

2. Erasmus yukarıda referans verilen 91. Mezmur'u kastetmektedir. (Ç.N.)

3. Erasmus burada muhtemelen görev süresi (1503-1513) esnasında İtalyan kentlerini işgal eden, askerlerine şehirleri yağmalatmaktan kaçınmayan ve ileri yaşında ağır hastayken bile savaş meydanında bizzat bulunmayı tercih eden Papa II. Julius'u (1443-1513) ima etmektedir. (Ç.N.)

ceğini düşünürdü.[1] Ya tüm dünyada, üstelik de sudan sebeplerle paganlardan daha korkunç, barbarlardan daha acımasız savaştığımızı ve görüyorsa? Hem bu da barışı sağlayarak her şeyi birleştiren başrahibi temsil edenlerin ve halkı barışı kutsayarak selamlayanların tahrik, teşvik ve yardımıyla oluyorsa?

Kaldı ki ben halkın talihsizliğinden beslenen (hasadı halkın talihsizliğinden gelen) Karyalıların[2] bu noktada daha şimdiden neye itiraz edeceğini çok iyi biliyorum. "Başkalarının kötülükleri yüzünden mecbur bırakılıp irademizin dışında savaşıyoruz! Hukukumuzu geçerli kılmak istiyoruz! Savaşın getirdiği her türlü kötülük, ona yol açanlara atfedilmelidir." Fakat şimdi biraz sakinleşsinler ki biz de itirazlarını uygun bir noktada çürütelim ve hastalıklı halimizi örtbas ettiğimiz makyajı silip atalım.

İğrençliğin daha da belirginleşmesi açısından insan ile savaşı, yani en narin canlı ile en korkunç şeyi karşı karşıya getirdiğimiz gibi, şimdi de en mutlu ve en iyi şey ile en sefil ve en caniyane şey olan savaş ile barışı karşılaştırabiliriz. Böylece birlik ve uyum çok daha az şey karşılığında elde edilebilecekken bu kadar kargaşa, bu kadar yoğun

1. Bkz. Yeni Ahit, "Pavlus'tan Korintliler'e 1. Mektup", 6: 1: "Sizden birinin öbürüne karşı bir davası varsa kutsallar önünde değil de, imansızlar önünde yargılanmaya cesaret eder mi?" (Ç.N.)

2. Erasmus, Karyalıların para uğruna herkesin hizmetine girebileceklerini düşünen Greklere göndermede bulunmaktadır. 165 numaralı *adagium*'unda Erasmus bu önyargıyı açıklığa kavuşturur. (Ç.N.)

çaba, bu kadar masrafla, bu kadar büyük tehlike altında ve bu kadar kayıpla savaşmanın nasıl koca bir delilik olduğu tümüyle açığa çıkacaktır. Prensip olarak dostluktan daha tatlı ve daha mükemmel olan bir şey var mı? Hakikaten yok. Peki barış[1] insanlar arasındaki dostluktan başka nedir? Tıpkı savaşın çoklu düşmanlıktan başka bir şey olmayışı gibi. Bununla karşılaştırıldığında iyi şeylerin özelliği, devam ettirdikçe sağladığı rahatlığın artmasıdır. Mademki bir bireyin diğeriyle dostluğu bu denli hoş ve yararlı, şu halde krallık ile krallık, millet ile millet dostluk bağıyla bağlanabilse ne büyük mutluluk olurdu! Oysa bunun aksine kötü şeylerin özelliği, ne kadar uzun süre devam ederlerse isimlerine o kadar layık olmalarıdır. Şu halde bir insanın bir insana silahla saldırması rezil ve canice bir şeyse, aynı şeyin binlerce insan tarafından yapılması daha da uğursuz ve canicedir! Birlik ve uyumla küçük şeyler serpilir, ikilik ve uyumsuzlukla büyük şeyler bile dağılır. Barış tüm iyi şeylerin hem anası hem de dadısıdır. Savaş neşe dolu olan her şeyi, güzel olan her şeyi derhal bastırıp yok eder, leş gibi kokar ve Lerna'nın lağımı-

1. Erasmus tümüyle sözcüğün etimolojisinden yola çıkıyor. Buna göre, burada kullandığı ve barış anlamına gelen Latince *pax* sözcüğü anlaşmaya varmak, birleşmek, nişanlanmak anlamlarına gelen *paciscor* fiilinden türetilmiştir. Benzer şekilde Almanca *Friede* (ya da bugün kullanıldığı şekliyle *Frieden*) sözcüğü, Germen dillerindeki "fri" ve Hint-Avrupa dillerindeki "pri" kökünden türemiştir. Bu kök, *frei* [Alm. özgür], *Freund* [Alm. dost, arkadaş] ya da *friend* [eski ve modern İng. dost, arkadaş] sözcüklerinde de teşhis edilebileceği üzere sevgi, dostluk, arkadaşlık ve koruma, esirgeme gibi anlamları bir arada barındırmasıyla dikkat çeker. (Ç.N.)

nın tüm kötülüklerini insanların hayatlarına döker. Barış zamanında, insani şeylerde ilkyaz çiçek açmış gibidir: tarlalar işlenir, bahçeler yeşile durur, çayırlarda muhteşem sürüler otlar, köyler kurulur, şehirler inşa edilir, yıkılanlar yenilenir, binalar süslenip genişletilir, refah artar ve eğlenceye önem verilir, yasalara saygı gösterilir, *respublica*[1] ilkesi gelişir, dindarlık yükselir, adalet geçerlidir, insanlık güçlüdür, el sanatlarıyla uğraşılır, yoksulların eli daha bol, zenginlerin görkemi daha ışıltılıdır. Saygın disiplinlere ilişkin araştırmalar gelişir, gençler eğitim alır, yaşlılar vaktin tadını çıkarır, genç kızlar iyi şartlarda evlenirler,

Kocalarına benzeyen oğulları için
Genç anneler övgü alırlar.[2]

İyiler gelişir, kötüler yanlış yollara daha seyrek saparlar. Fakat şiddetli savaş fırtınası kopar kopmaz, ulu Tanrım, ne büyük bir felaket denizi her şeyi önüne katıp sürükler, sular altında bırakır ve boğar! Hayvanlar çalınır, ekinler ezilir, köylüler katledilir, köyler yakılır, inşa edilmesi yüzyıllar süren en gelişmiş kentler, tek bir baskınla yerle bir edilir. Zarar vermek, iyi şeyler yapmaktan çok daha kolaydır! Kentlilerin serveti, lanet olasıca paralı askerlerin ve suikastçıların eline geçer. Aileler ma-

1. (Lat.) Kamuya ait şey. Devletin *res regis*'e, yani krala ait değil *res populi*'ye, halka ait olduğunu ifade eden deyiş. (Ç.N.)

2. Erasmus burada Horatius'a gönderme yapıyor; krş. Odlar IV, 5: 23. (Ç.N.)

tem tutarlar. Korku, matem ve ağıt her şeyi kaplar. El sanatları durma noktasına gelir; yoksullar ya açlıktan ölmeye ya da çareyi günahkâr sanatlarda aramaya mecbur kalırlar. Zenginler ellerinden alınan servetlerine yanarlar ya da servetlerinden geriye kalanlar için endişe ederler; her halükârda son derece mutsuzdurlar. Genç kızlar düğün yapmazlar, yapsalar da kederli ve hüzünlü olur; eşler çocuksuz evlerde tek başlarına kalakalırlar. Yasalar susar, insanlığa gülünür, adalete yer kalmaz, din alay konusu olur, kutsal ile dünyevi arasında fark gözetilmez. Her türlü kötü alışkanlıkla gençliğin ahlakı bozulur; zorluklarla sınanan yaşlılar uzun yaşamlarına lanet ederler. Saygın edebi çalışmalar kabul görmez. Kısacası savaşta, beni bir yana bırakın, başka herhangi birinin de ifade edebileceğinden çok daha fazla felaket yaşarız.

Savaş bizi yalnızca mutsuz etmekle kalsa, ayrıca suçlu ve günahkâr kılmasa belki hoşgörülebilirdi; barış bizi daha iyi değil de çok daha mutlu etseydi. Fakat savaşa yol açan herkes günahkârdır. İnsanlığın, istesin istemesin, durmaksızın eziyet edilerek hırpalandığı, yok edildiği felaketler ne çoktur, ah ne çok. Yaklaşık iki bin yıl önce doktorlar, her gün beliren yeni semptomlar, gerçek bunama, tedavi edilemez ıstıraplar dışında üç yüz hastalık ismi kaydetmişti. Bir yerde depremin bütün bir şehri yerle bir ettiğini, başka bir yerde yıldırımın yangına yol açtığını, hatta yine başka bir yerde bir yer yarığının koskoca bir bölgeyi yuttu-

ğunu, kalelerin maden tünelleriyle göçtüğünü okuyoruz; kazalarda öldükleri için alışkanlıktan ötürü hafifsenen çok sayıda insandan söz etmiyorum bile: deniz ve nehir taşkınları, kayalardan ve binalardan düşen parçalar, zehirlenme, düşme, vahşi hayvanlar, gıda, içecek ve uyku. Kimi höpürdettiği sütünün içindeki kıl yüzünden boğulur, kimi üzüm çekirdeği yüzünden ya da boğazına kaçan balık kılçığından. Anlık bir zevk uğruna öldürülenler var – ki yoğun acı yüzünden öldürülmek insanı daha az şaşırtır. Ayrıca insanları hiç de öyle nadiren kırıp geçirmeyen ölümcül salgınlar var. Zaten fani olan insan hayatı için dünyada tehlikenin bulunmadığı tek bir yer yoktur. Dört bir yandan o kadar çok felaket yağıyor ki Homeros boş yere insanı canlıların en sefili ilan etmemiş.[1] Fakat bu kötülükler, kolayca kaçınılamayacakları ve bizim hatamız sonucunda meydana gelmedikleri için insanı yalnızca mutsuz ederler, suçlu kılmazlar. Bunun üzerine sanki hiç yokmuşçasına felaketi çağırmanın, halihazırda sayısız talihsizliğe maruz kalanlara ne faydası var? Kaldı ki herhangi bir felaketi çağırmak da değil bu, bütün felaketler arasında en dehşet verici olanını çağırmak: her şeyi aşacak denli yıkıcı olanını, hepsini içine alacak denli kapsamlısını, hem keder verici hem de menfur olacak kadar kötüsünü, geride üzüntü verenleri değil en sefil düşenleri bırakacak

1. Krş. Homeros, *İlyada*, XVII: 446-447. (Ç.N.)

kadar zarar verenini – bunu en az isteyip en çok hissedenler hariç. Tüm bunlara ek olarak barışın getirdiği rahatlığın uzun süre devam ettiğini ve pek çoklarına yarar sağladığı göz önünde bulundurmalıdır. Savaşta bunlardan biraz daha mutlu bir şey varsa (yüce Tanrım, burada mutluluktan nasıl söz edilebilir ki?), o da pek az insanın başına gelir ki onlar da buna layık değildir. Birinin selameti diğerinin felaketidir, birinin zenginliği diğerinden çalınmıştır, onun zaferi öbürünün matemidir; talihsizlik ne kadar acıysa mutluluk o kadar insanlık dışıdır ve acımasızca kana bulanmıştır. Bununla birlikte çoğu zaman Kadmos zaferi[1] adı verilen şey başa gelir: Her iki taraf da ağıt yakar. Kaldı ki ben bir savaşın, anlayışlı bir galibin giriştiği işten pişmanlık duyacağı kadar mutlu bitip bitmediğini hiç bilmiyorum. Eğer barış en iyi ve en keyifli şeyse, buna karşılık savaş her şeyin en sefili ve en canicesiyse, o zaman barışı az buçuk çabayla sağlayabileceklerin sağduyulu olduğuna inanabilir miyiz ve aşırı zorluklar altında bile savaş kazanmayı tercih eder miyiz?

Birincisi; bu türeyen savaş söylentileri nasıl da rahatsızlık verici, üstelik sayısız vergiyle tebaasını yağmalayan hükümdara nasıl öfke duyuluyor! Silahlı kuvvetlere asker toplamak ve orduyu ayakta

1. Yalnızca mağlubun değil galibin de mahvına sebep olan zaferler için kullanılan bu deyiş, adını Thebai kentinin kurucusu Kadmos'tan alır. Efsaneye göre Kadmos'un torunları, Kral Oidipus'un oğulları babalarından sonra taht kavgasına tutuşmuş ve bunun sonucunda her ikisi de ölmüştür. (Ç.N.)

tutmak, barbar kohortlarını ve paralı lejyonerleri donatmak için ne kadar iş görülecek! Filonun hazır edilmesi, köprü kemerleri ve siperlerin inşası ve onarımı, çadırların kurulması, kuşatma makinelerinin, silahların, mermilerin, askerî teçhizatın, at ve öküz arabalarının ve kumanyanın hazırlanması ve nakliyesi için ne kadar masraf ve de endişe! İstihkâmı güçlendirmek, siper kazmak, yeraltı geçitlerini oluşturmak, nöbet tutmak, öylece beklemek, talim yapmak için kaç zorluğun üstesinden gelmek gerekiyor! Korkuyu zaten görmezden geliyorum, tehlikeyi de görmezden geleyim (zira savaşta korkunç olmayan bir şey var mı?). Savaş bölgelerinde akılsız askerlerin katlandığı hayatın sıkıntılarını kim sıralayabilir? Fakat gönüllü olarak buna katlandıkları dikkate alınacak olursa, o zaman çektikleri sıkıntıya daha da layıktırlar! Kıbrıs öküzünün[1] bile dönüp bakmayacağı yiyecekler, bok böceklerinin bile geri çevireceği uyku alanları, yetersiz uyku ki o da kendi takdirlerine bağlı değildir. Her taraftan rüzgâr alan bir çadır – ya da çadır bile yoktur. Açık havada güç bir hayat sürmek, yerde uyumak, zırhlı olmak, açlığa, soğuğa, sıcağa, toza ve yağmura katlanmak, emre itaat etmek, sopa yemeyi kabullenmek zorundadırlar: Zira hiçbir esaret, askerlik hizmetinden daha aşağılayıcı değildir. Buna ek

1. Efsaneye göre Kıbrıs öküzleri insan dışkısı dahil her şeyi yemeleriyle ünlüydü. (Ç.N.)

olarak üzücü bir işaretle ölüme, ya korkunç bir katliama ya da talihsiz bir yenilgiye koşmak zorunda kalırlar. İnsan elde edebileceği en sefil şey için mi bu kadar çok kötülük üstlenir! Başkalarına eziyet etmek için böyle büyük belalarla önce kendimize eziyet ederiz!

Meseleyi hesaba kitaba vurarak sağduyu sahibi bir mantıkla savaş için ne kadar, barış için ne kadar para harcandığını düşünürsek hiç kuşkusuz savaşın yol açtığı endişe, zahmet, zorluk, tehlike, masraf ve son olarak kanın onda biriyle barışın sağlanabileceğini saptarız. Herhangi bir kenti yıkmak için böyle büyük bir kalabalığı tehlikeye atıyorsunuz. Bu insanların çalışmasıyla ve ayrıca herhangi bir tehlike de olmaksızın çok daha muhteşem bir şehir inşa edilebilir. Ama sizin niyetiniz, düşmana zarar vermek ve bu da başlı başına insanlık dışı. Fakat şunu aklınızda bulundurun ki önce kendi insanınıza zarar vermeden düşmana zarar veremezsiniz. Kaldı ki savaşta atılan zarların nasıl düşeceği belli değilken böyle bir talihsizliği seçmenin, çılgın bir adamın kararı olduğunu da göz önünde bulundurmanız gerekir.

Evet, ister aptallık, öfke, hırs, açgözlülük ya da vahşetten olsun ister benim daha ziyade inandığım gibi, paganları böyle bir deliliğe cehennemden gönderilen intikam tanrıçaları sürüklesin, bir Hıristiyanın bir Hıristiyana kanlı kılıç saplaması akla nereden gelir? Kardeş kardeşi öldürdüğünde buna kardeş katli denir. Oysa bir Hıristiyan bir Hı-

ristiyana, bir kardeşin öz kardeşine bağlı olduğundan çok daha fazla bağlıdır, meğerki doğanın bağları İsa'nınkinden sıkı olsun. Bir evi olanların, ortak bir başla, yani İsa'yla aynı bedenin organları olmakla övünen kilisenin, göklerde aynı babaya inananların, ortak ruhla canlandırılanların, aynı gizemleri paylaşanların, aynı kanla kurtuluşa erdirilenlerin, aynı vaftizle yeniden doğanların, aynı kutsanmış ekmekten yiyenlerin, aynı efendiye hizmet edenlerin, ortak ekmeğin tadına varanların, aynı kâseden içenlerin, şeytanı ortak düşman belleyenlerin ve son olarak herkes aynı mirasa[1] ortaksa birbirleriyle neredeyse hiç durmadan savaşmaları ne kadar saçma! Mutlak birlik ve uyuma dair bu kadar çok kutsal yemin nerede var? Bu kadar çok barış öğretisi nerede? İsa bir emri kendi emri olarak bildirmiştir ki bu da başkasını sevmektir.[2] Savaş kadar bununla çelişen başka ne olabilir? İsa

1. Bkz. Yeni Ahit, "Pavlus'tan Galatyalılar'a Mektup", 4: 6-7: "Oğullar olduğunuz için Tanrı öz Oğlu'nun 'Abba! Baba!' diye seslenen Ruhu'nu yüreklerinize gönderdi. Bu nedenle artık köle değil, oğullarsınız. Oğullar olduğunuz için de Tanrı sizi aynı zamanda mirasçı yaptı." (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Yuhanna", 13: 34-35: "Size yeni bir buyruk veriyorum: Birbirinizi sevin. Sizi sevdiğim gibi siz de birbirinizi sevin. 35 Birbirinize sevginiz olursa, herkes bununla benim öğrencilerim olduğunuzu anlayacaktır." Bu çağrı, Hıristiyanlığın temel ilkesini şekillendirir ve Yeni Ahit'te "Yuhanna"yla ilgili bölümlerde birkaç kez karşımıza çıkar: "Benim buyruğum şudur: Sizi sevdiğim gibi birbirinizi sevin,"; bkz. "Yuhanna", 15: 12 ya da "Tanrı sevgidir. Sevgide yaşayan Tanrı'da yaşar, Tanrı da onda yaşar." / "Bizse seviyoruz, çünkü önce O bizi sevdi." / "'Tanrı'yı seviyorum' deyip de kardeşinden nefret eden yalancıdır. Çünkü gördüğü kardeşini sevmeyen, görmediği Tanrı'yı sevemez. 'Tanrı'yı seven kardeşini de sevsin' diyen buyruğu Mesih'ten aldık." Bkz. sırasıyla Yeni Ahit, "Yuhanna'nın Birinci Mektubu", 4: 17, 4: 19 ve 4: 20-21. (Ç.N.)

şakirtlerini barışı kutsayarak selamlar[1]; havarilerine barıştan başka bir şey vermemiş, barıştan başka bir şey bırakmamıştır.[2] Kutsal duasında Baba'dan özellikle onunla bir olduğu gibi onların, yani Hıristiyanların da birbirleriyle bir olmalarını ister.[3] Burada barıştan, dostluktan, birlik ve uyumdan fazlasını bulursunuz. İsa'nın arketipi, İbranicede "barış getiren" anlamına gelen Süleyman'ı tasvir eder; nitekim Tanrı'nın tapınağını kuracak olan da odur. Türlü olağanüstü erdemleriyle ünlü olan Davud'un tapınağı inşa etme isteği Tanrı kelamıyla reddedilmiştir, zira Davud çok kan dökmüştür.[4] Yine de Davud, Tanrı'nın buyruğu uyarınca çoğunlukla tanrısızlara savaş açmış ve bunu da Musa'nın

1. Bkz. Yeni Ahit, "Luka", 24:36: "Bunları anlatırlarken İsa gelip aralarında durdu. Onlara, 'Size esenlik olsun!' dedi." Ayrıca bkz. "Yuhanna", 20: 19, 20: 21 ve 20: 26: "Haftanın o ilk günü akşam olunca, öğrencilerin Yahudi yetkililerden korkusu nedeniyle bulundukları yerin kapıları kapalıyken İsa geldi, ortalarında durup, 'Size esenlik olsun!' dedi." / "İsa yine onlara, 'Size esenlik olsun!' dedi. 'Baba beni gönderdiği gibi, ben de sizi gönderiyorum.'" / "Sekiz gün sonra İsa'nın öğrencileri yine evdeydiler. Tomas da onlarla birlikteydi. Kapılar kapalıyken İsa gelip ortalarında durdu, 'Size esenlik olsun!' dedi." (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Yuhanna", 14: 27: "Size esenlik bırakıyorum, size kendi esenliğimi veriyorum. Ben size dünyanın verdiği gibi vermiyorum. Yüreğiniz sıkılmasın ve korkmasın." (Ç.N.)

3. İsa'nın burada sözü geçen duası, "Yuhanna İncili"nin 17. babında aktarılır. Erasmus'un burada özellikle 17: 20-23'e göndermede bulunduğu anlaşılmaktadır: "Yalnız onlar için değil, onların sözüyle bana iman edenler için de istekte bulunuyorum, hepsi bir olsunlar. Baba, senin bende olduğun ve benim sende olduğum gibi, onlar da bizde olsunlar. Dünya da beni senin gönderdiğine iman etsin. Bana verdiğin yüceliği onlara verdim. Öyle ki, bizim bir olduğumuz gibi bir olsunlar. Bana verdiğin yüceliği onlara verdim. Öyle ki, bizim bir olduğumuz gibi bir olsunlar." (Ç.N.)

4. Erasmus burada Eski Ahit'te "I. Tarihler", 22: 8'e dayanıyor. Burada Davud, Süleyman'a şöyle der: "Ama RAB bana, 'Sen çok kan döktün, büyük savaşlara katıldın' dedi, 'Benim adıma tapınak kurmayacaksın. Çünkü yeryüzünde gözümün önünde çok kan döktün.'" (Ç.N.)

yasasını tamamına erdirenin[1] henüz düşmanını sevme[2] konusunda yol gösterici olmadığı bir dönemde yapmıştı. İsa doğduğunda melekler savaş değil, zafer de değil barış ilan etmişti.[3] O doğmadan önce mistik şarkıcılardan biri şöyle bir kehanette bulunmuştur: "Ve ona huzur içinde bir yer hazırlanır."[4]

Onun tüm öğretisini araştırın: Huzuru solumayan, dostluğu övmeyen, başkasını sevmeyi işaret etmeyen hiçbir şey bulamazsınız. Kaldı ki İsa, dünyanın acımasızca ne için savaştığını[5] büsbütün hor görmedikçe barışın var olamayacağını anladığından, ondan uysallığı öğrenmemizi istemiştir.[6] Zenginliği ve ondan türeyen kibri hiçe sayanı kutsamış, onları Ruh'un uğruna yoksullar olarak nitelemiştir; onlar kutsanmıştır zira onun yaslılar dediği, bu dünyanın zevklerini hor görenler, buranın

1. Erasmus, Kutsal Kitap'ta yaygın bir motif olarak karşımıza çıkan karşılaştırmayı kullanıyor. Vaat edilmiş topraklara ulaşamayan yasa koyucu Musa ile Tanrı sevgisini içselleştiren İsa arasında denge kuran bu karşılaştırma, İsa'nın deyiş yerindeyse Musa'nın ayak izlerini takip ettiğini ve Tanrı'nın Musa'yla başlamış olduğu işi İsa'yla tamamladığını anlatır. (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 5: 44: "Ama ben size diyorum ki, düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin." (Ç.N.)

3. Bkz. Yeni Ahit, "Luka", 2: 14: "Sevinip coşacaksın. Birçokları da onun doğumuna sevinecek." (Ç.N.)

4. Bkz. Eski Ahit, "Mezmurlar", 76: 2: "Konutu Şalem'dedir, / Yaşadığı yer Siyon'da." (Ç.N.)

5. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 13: 22: Dikenler arasında ekilen de şudur: Sözü işitir, ama dünyasal kaygılar ve zenginliğin aldatıcılığı sözü boğar ve ürün vermesini engeller." Ayrıca bkz. Matta, 16: 26: "İnsan bütün dünyayı kazanıp da canından olursa, bunun kendisine ne yararı olur? İnsan kendi canına karşılık ne verebilir?" ve bkz. Yuhanna, 16: 33: "Bunları size, bende esenliğiniz olsun diye söyledim. Dünyada sıkıntınız olacak. Ama cesur olun, ben dünyayı yendim!" (Ç.N.)

6. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 11: 29: "Boyunduruğumu yüklenin, benden öğrenin. Çünkü ben yumuşak huylu, alçakgönüllüyüm. Böylece canlarınız rahata kavuşur." (Ç.N.)

sürgünden başka bir şey olmadığını ve asıl yurdun, asıl mülkün kutsananlara göklerde hazır tutulduğunu bilirler, bu yüzden de mülklerinden sürülmeyi göze alırlar.[1] Onlar kutsanmıştır zira kötü şeyler işitip kötü şeyler yaşasalar bile her şeyi hak edilmiş kılarlar[2]. İsa kötülüğe direnilmemesini emreder.[3] Kısacası; İsa'nın bütün öğretileri sabır ve sevgiyi gerektirdiğinden, tüm hayatı uysallıktan başka bir şey öğretmez. O böyle hüküm sürmüş, böyle savaşmış, böyle galip gelmiş, böyle zafer kazanmıştır. İsa'nın arı ruhunu içen ve bu şaraptan mutlulukla sarhoş olan havariler başka hiçbir şey telkin etmemişlerdir.[4] Pavlus'un bütün

1. Bkz. Yeni Ahit, "İbraniler'e Mektup", 11: 8-10: "İman sayesinde İbrahim miras alacağı yere gitmesi için çağrılınca, Tanrı'nın sözünü dinledi ve nereye gideceğini bilmeden yola çıktı. İman sayesinde bir yabancı olarak vaat edilen ülkeye yerleşti. Aynı vaadin ortak mirasçıları olan İshak ve Yakup'la birlikte çadırlarda yaşadı. Çünkü mimarı ve kurucusu Tanrı olan temelli kenti bekliyordu." Ayrıca bkz. 11: 13-16: "Bu kişilerin hepsi imanlı olarak öldüler. Vaat edilenlere kavuşamadılarsa da bunları uzaktan görüp selamladılar, yeryüzünde yabancı ve konuk olduklarını açıkça kabul ettiler. Böyle konuşanlar bir vatan aradıklarını gösteriyorlar. Ayrıldıkları ülkeyi düşünselerdi, geri dönmeye fırsatları olurdu. Ama onlar daha iyisini, yani göksel olanı arzu ediyorlardı. Bunun içindir ki, Tanrı onların Tanrısı olarak anılmaktan utanmıyor. Çünkü onlara bir kent hazırladı." Eski Ahit'te "Mezmurlar" da aynı motife vurgu yapar; sırasıyla 39: 12 ve 119: 19 örnek olarak verilebilir: "Duamı işit, ya RAB, / Kulak ver yakarışıma, / Gözyaşlarıma kayıtsız kalma! / Çünkü ben bir garibim senin yanında, / Bir yabancı, atalarım gibi." / "Garibim bu dünyada, Buyruklarını benden gizleme!" (Ç.N.)

2. Erasmus, İsa'nın Zeytin Dağı'ndaki vaazına gönderme yapmaktadır. "Matta İncili"nin 5.-7. bapları bu vaaza odaklanır. Erasmus burada özellikle 5. babın başlangıç kısmından yararlanmaktadır; bkz. Yeni Ahit, "Matta", 5: 1-12. (Ç.N.)

3. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 5: 39: "Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin." Ayrıca bkz. Yeni Ahit, "Luka", 6: 29: "Bir yanağınıza vurana öbür yanağınızı da çevirin. Abanızı alandan mintanınızı da esirgemeyin." (Ç.N.)

4. Bkz. Yeni Ahit, "Pavlus'tan Korintliler'e 1. Mektup", 4: 21: "Ne istiyorsunuz? Size sopayla mı geleyim, yoksa sevgi ve yumuşak bir ruhla mı?" (Ç.N.)

mektupları her bakımdan barışı, hoşgörüyü, başkasını sevmeyi değilse neyi över?[1] Yuhanna'nın övüp durduğu karşılıklı takdir değilse nedir?[2] Petrus farklı bir şey mi söyler?[3] Tüm gerçek Hıristiyan yazarlar farklı ne der? Barışın çocukları arasında böyle büyük bir savaş kıyameti nereden geliyor? İsa'nın, kendisini asma, şakirtlerini ise asma çubuğu olarak adlandırması masal mıdır?[4] Çubuğun çubukla kavga ettiği görülmüş şey mi? Pavlus'un, kilisenin çeşitli uzuvlardan oluşturulup Mesih'in başına bağlanmış bedenden[5] ibaret olduğunu defaten yazmış olmasının bir anlamı yok mu? Gözün elle ya da karnın ayakla kavga ettiği

1. Bkz. Yeni Ahit, "Pavlus'tan Galatyalılar'a Mektup", 5: 14: "Bütün Kutsal Yasa tek bir sözde özetlenmiştir: 'Komşunu kendin gibi seveceksin.'" Bu motif, İncil'de başka yerlerde de sık sık karşımıza çıkar; "Pavlus'tan Romalılar'a Mektup" bu motifi işleyen en önemli bölümlerden biridir: "Birbirinizi sevmekten başka hiç kimseye bir şey borçlu olmayın. Çünkü başkalarını seven, Kutsal Yasa'yı yerine getirmiş olur. 'Zina etmeyeceksin, adam öldürmeyeceksin, çalmayacaksın, başkasının malına göz dikmeyeceksin' buyrukları ve bundan başka ne buyruk varsa, şu sözde özetlenmiştir: 'Komşunu kendin gibi seveceksin.' Seven kişi komşusuna kötülük etmez. Bu nedenle sevmek Kutsal Yasa'yı yerine getirmektir." Bkz. "Romalılara Mektup", 13: 8-10. (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Yuhanna'nın 1. Mektubu", 2: 9-10: "Işıkta olduğunu söyleyip de kardeşinden nefret eden hâlâ karanlıktadır. Kardeşini seven ışıkta yaşar ve başkasının tökezlemesine neden olmaz." Ayrıca bkz. 4: 7: " Sevgili kardeşlerim, birbirimizi sevelim. Çünkü sevgi Tanrı'dandır. Seven herkes Tanrı'dan doğmuştur ve Tanrı'yı tanır." Ve 4: 20-21: "'Tanrı'yı seviyorum' deyip de kardeşinden nefret eden yalancıdır. Çünkü gördüğü kardeşini sevmeyen, görmediği Tanrı'yı sevemez. 'Tanrı'yı seven kardeşini de sevsin' diyen buyruğu Mesih'ten aldık." (Ç.N.)

3. Bkz. Yeni Ahit, "Petrus'un 1. Mektubu", 3: 11: "Kötülükten sakınıp iyilik yapsın. Esenliği amaçlasın, ardınca gitsin." (Ç.N.)

4. Bkz. Yeni Ahit, "Yuhanna", 15: 5: "Ben asmayım, siz çubuklarsınız. Bende kalan ve benim kendisinde kaldığım kişi çok meyve verir. Bensiz hiçbir şey yapamazsınız." (Ç.N.)

5. Bkz. Yeni Ahit, "Pavlus'tan Romalılar'a Mektup", 12: 4-5: "Bir bedende ayrı ayrı işlevleri olan çok sayıda üyemiz olduğu gibi, çok sayıda olan bizler de Mesih'te tek bir bedeniz ve birbirimizin üyeleriyiz." (Ç.N.)

görülmüş şey mi? Bir bütün olarak bu çeşitlilikte uyum vardır. Bir canlının bedenindeki bir uzuv bir diğeriyle barış içindedir, çünkü her bir parçanın yalnızca kendisi için değil hepsinin ortak yararı için kullanacağı meziyeti vardır. Birine bir şey olursa tüm beden ona yardım eder. Fani bir bedende doğaya bağlılık, mistik ve fani olmayan bir birliktelikte ruhun bağlılığından fazlasını gerçekleştirebilir mi? İsa'nın emriyle şöyle dua etmez miyiz: "Ey göklerde olan Babamız, ismin mukaddes olsun, melekûtun gelsin; gökte olduğu gibi yerde de senin iraden olsun."[1] Cennette kusursuz uyum vardır. Fakat İsa, kendi kilisesinin mümkün olabildiğince bu modele göre yaşayan, çabalayan ve desteği burada arayan yeryüzündeki cennetlik insanlardan ibaret olmasını istemiştir.[2]

Şimdi biraz alışılmadık bir misafir düşünelim, ya Empedokles'in yaşadığı o ay kentlerinden ya da Demokritos'un tasarladığı sayısız dünyadan, neler olup bittiğini keşfetme arzusuyla bu dünyaya, bizim dünyamıza gelmiş olsun. Bön sığırlarla paylaştığı bir beden ile tanrısal ruhun imgesini yansıtan bir ruhun karışımı olan belirli bir canlının, burada sürgünde yaşamasına rağmen diğer tüm canlılara hükmedecek kadar asil olan, göksel

1. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 6: 9-10. (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Petrus'un Birinci Mektubu", 2: 9-10: "Ama siz seçilmiş soy, Kral'ın kâhinleri, kutsal ulus, Tanrı'nın öz halkısınız. Sizi karanlıktan şaşılası ışığına çağıran Tanrı'nın erdemlerini duyurmak için seçildiniz. Bir zamanlar halk değildiniz, ama şimdi Tanrı'nın halkısınız. Bir zamanlar merhamete erişmemiştiniz, şimdiyse merhamete eriştiniz." (Ç.N.)

kökeninden dolayı daima cennete ve ölümsüzlüğe ulaşmak için çabalayan –çabaladığı şeye ne doğa güçleri ne felsefi düşünüşlerle ulaşabileceğinden– yeni bir öğretiyle kendi biricik oğlunu buraya gönderen[1] ebedî Tanrı'ya bağlı bir varlığın burada yaşadığına dair müjdeyi duymuş olabilir. Bu misafir, İsa'nın tüm yaşamını ve ilkelerini etraflıca öğrenir öğrenmez duyduklarını yüce bir bakış açısıyla görmeyi arzu ederdi. Diğer canlıların kendi türleri içinde dürüstçe yaşadıklarını ve doğa yasalarıyla yönetilip doğanın dayatmadığı bir şeyi elde etmek için çabalamadıklarını, yalnızca tek bir yaratığın türdeşleriyle çekiştiğini, pazarlık ve kavga ettiğini, tartıştığını algıladığında bizzat insanı değil de herhangi bir hayvanı, sözünü edildiğini duyduğu insan sanmaz mıydı? Ardından bir bilenden insanın kim olduğunu öğrendiğinde göklerdeki öğretmenin emrini izleyerek meleklerin suretini gösteren o Hıristiyanların nerede olduğunu görmek için çevresine bakınıp bu denli zenginliği, lüksü, eğlence düşkünlüğünü, kibri, zulmü, hırsı, dolandırıcılığı, hasedi, öfkeyi, anlaşmazlığı, kavgayı, dövüşü, savaşları ve kargaşayı, kısacası İsa'nın lanetlediği her şeyi –Türklerinkinden ya da Sarazenlerinkinden neredeyse daha büyük bir Lerna'yı– göreceği bölgelerden başka her yerin Hıristiyan yurdu olduğunu düşünmez miydi?

1. Bkz. Yeni Ahit, "Yuhanna", 17: 21: "Baba, senin bende olduğun ve benim sende olduğum gibi, onlar da bizde olsunlar. Dünya da beni senin gönderdiğine iman etsin." (Ç.N.)

O halde bu veba Hıristiyanların arasına nereden sızıyor? Kuşkusuz bu kötülük de, diğer birçoğu gibi, gamsızlar tarafından yavaş yavaş kabul edilmiştir: Çünkü kötü olan her şey insan hayatına ya yavaş yavaş sızar ya da iyilik bahanesiyle girer. Filozofların, şairlerin ve hatiplerin yazılarıyla silahlanmış sapkınları çürütmenin uygun aracı olarak ilim önceleri bu nedenle yayılmıştır. Kaldı ki başlangıçta ilmi öğrenenler Hıristiyanlar değildir, aksine ilme İsa'yı henüz tanımadan ulaşanlar, kendilerine verileni dinî amaçlar için kullanmışlardır. Başlangıçta küçümsenmekten ziyade dikkate alınmayan konuşma sanatı da sonradan herkesçe onaylanmıştır. Benzer şekilde sapkınlığı bastırma bahanesiyle, kilisenin hiç de azımsanamayacak ölçüde bozulmasına neden olan haris kavgacılık da araya sızmıştır. Sonuçta Aristoteles'in teolojiye dahil edildiği noktaya gelinmiştir[1], üstelik öyle dahil edilmiştir ki otoritesi İsa'nınkinden neredeyse daha kutsaldır. Şöyle ki; eğer İsa bizim yaşam tarzımıza pek uymayan bir şey söylemişse, o zaman şerhi tahrif edilebilir; fakat Aristoteles'in deyişlerine az da olsa karşı çıkmaya yalnızca cüret eden biri bile daha oracıkta yuhalanır. Bedenin ve talihin armağanları katılmadıkça insan mutluluğunun tam olamayacağını ondan öğrenmişizdir. Yine ondan öğrenmişizdir ki her şeyin ortak mülkiyet da-

1. Erasmus, Hıristiyan etiği ile Aristoteles etiğini kaynaştıran Aquino'lu Tommaso'ya (1225-1274) gönderme yapmaktadır. Aquino'lu Tommaso'nun çalışmaları, Ortaçağ skolastiğinin zirvesini oluşturur. (Ç.N.)

hilinde olduğu bir cumhuriyet gelişemez. Onun bütün temel ilkelerini İsa'nın öğretisiyle harmanlamaya çalışmak, ateş ile suyu karıştırmak[1] anlamına gelir. Ayrıca beraberinde getirdiği adalet nedeniyle Sezar'ın yasalarının bazılarını aldık ve daha iyi uyması için, İncil'in öğretisini bunlara göre mümkün olduğunca eğip büktük. Fakat bunlar, herkesin kendi hukukunu geçerli kılması için şiddete şiddetle karşılık vermeye müsaade ederler; para işlerini onaylarlar, faize izin verirler ama yalnızca ölçülüyse, savaşı onurlu bir iş olarak överler ama yalnızca adil olursa. Ne var ki adili, ister bir çocuk olsun ister bir deli, prens tarafından belirlenen şey olarak tanımlarlar. Sonuçta pagan diyalektikçilerin, sofistlerin, matematikçilerin, hatiplerin, şairlerin, filozofların ve hukukçuların yazıları İsa'nın bütün öğretisine o denli bulaşmıştır ki insan Kutsal Kitap'ı incelemek için vakit bulamadan ömrünün çoğunu tüketir; gün olur da o noktaya gelebilirseniz Kutsal Kitap'a çok fazla dünyevi görüş bulaştığını bilerek yaklaşmalısınız, öyle ki İsa'nın öğretileri çok geçmeden ya yakışıksız kaçacak ya da onların ilkeleriyle zaten tahrif edilmiş olacaktır. Kaldı ki bu durum o kadar kabul görmüştür ki Aristoteles'in, daha doğrusu sofistlerin gevezelikleriyle deyiş yerindeyse kulaklarını doldurmayan birinin, Hıristiyanların kitabı hakkında

1. Erasmus'un 3294 numaralı *adagium*'u. Erasmus, Plutarkhos'a dayandırılan bu deyişi, şeyler arasındaki uyumsuzluğu anlatmak için kullanır ve şöyle der: "Çünkü su, ateşin düşmanıdır ve onu daima söndürür." (Ç.N.)

konuşması utanç verici olur. Nitekim İsa'nın öğretisi herkesle paylaşılamamış ya da filozofların bilgeliğiyle bir şekilde örtüşmemiş gibidir.

Sonra adeta bir görev olarak talep etmeye başladığımız bazı onurlandırmaları –gerçi kendiliğinden gelir– kabul ederiz. Bu bir suiistimal olarak görülmez. Ardından yoksullara yardım amacıyla dağıtmak üzere, sonra da kendi kullanımımız için para kabul ederiz. Başkasını sevmeye dair düzenin, herkesin bizzat başkası olduğu bu düzenin böyle kurulduğunu öğrenmişken niçin olmasın ki? Kaldı ki bu uygunsuzluğun mazeretleri de yok değildir: Çocuklarını düşünüp önemsemenin vazifeşinas ve dindar, ihtiyarlık günleri için gereken tedbirleri almanın doğru ve uygun bir davranış olduğu söylenir. "Sonuçta ortada dolandırıcılık yokken nasip olmuşsa," derler, "paraları niçin geri çevireyim ki?" Bu durum, giderek en varlıklı olanı en iyi olarak görmeye kadar varmıştır ve zenginlik paganlarda bile hiçbir zaman bugünlerde Hıristiyanlarda olduğu kadar saygı uyandırmamıştır. Kutsal olsun dünyevi olsun, böyle bir takdire göre değerlendirilmeyen ne vardır ki zaten? Bu onurlandırmalar güç kullanımıyla el ele yürüyor gibidir. Nitekim bunu geçerli kılmak isteyenlerin güçten yana sıkıntısı da yoktur. İsteksizce ve tereddütle de olsa bu da kabul görmüştür. Şöyle ki: Önce; sırf unvanlarından hoşnut olanlar, işi başkalarına havale etmeyi tercih ederler. Sonuçta dünyevi bir iktidar da eklenmedikçe bir piskoposun

kendini piskopos olarak görmediği, tiranların yaptıklarını yapamadığında bir başrahibin kendini yeterince onurlu hissetmediği noktaya değin gelinmiştir. Son olarak utanmaz yüzlerle her türlü onur duygusundan vazgeçip adabın bütün engellerini kaldırırız. Paganlarda açgözlülükten, hırstan, ihtişamdan, kibirden ve zulümden yana ne varsa onu taklit ederiz, dahası yakalayıp geçeriz.

Daha önemsiz şeyler hakkında şimdilik sessiz kalmak istesem de, Hıristiyanlar arasında olduğu gibi paganlarda da durmadan acımasızca savaş sürdürüldüğü olmuş mu hiç? Şu son birkaç yılda hangi fırtınaları, hangi savaş dalgalarını, hangi yıkımları gördük; ittifaklar ne sıklıkta koptu? Hangi ulus hangisiyle silahlı çatışma içinde değil? Her gün karşılıklı birbirimizi kıyarak sunduğumuz gösteriden daha çok hoşlarına gidebilecek bir şey varmışçasına bir de Türkleri lanetliyoruz. O geniş insan yığınlarını Yunanistan'ı istila etmek için harekete geçirirken Kserkses[1] aklını kaçırmış olmalıydı. Yol vermek istemediği için Athos Dağı'na tehdit mektupları döşenen[2], gemilerle çevresinden dolaşmak pek rahat olmayacağı için Helles-

1. Pers kralı I. Kserkses. Hüküm sürdüğü yıllarda (MÖ 486-465), Yunanlara karşı babası I. Darius'un başlattığı savaşçı politikayı sürdürmesiyle tanınır. (Ç.N.)

2. Yunanistan'da bir dağ. Kserkses'in 2033 metre yüksekliğindeki Athos Dağı'nın çevresini dolaşmamak için bir su kanalı yaptırdığı anlatılır. Aynoroz Yarımadası'nda bulunan bu kanal bugün de Kserkses'in adıyla anılmaktadır. (Ç.N.)

pontus'a[1] darbeler indirme emrini veren[2] aklı size makul geliyor mu? Büyük İskender zırdeliydi. Bunu kim inkâr edebilir? Bu yarı tanrı[3], mağlup edebileceği daha fazla dünya istiyordu: Böyle yoğun bir şöhret ateşi, genç ruhunu ele geçirmişti! Seneca'nın tereddüt etmeden azgın soyguncular[4] olarak adlandırdıkları bile bizden daha insanca savaşmıştır; biz Hıristiyanların savaştığı makinelerle, tekniklerle ve aptalca bahanelerle değil daha büyük dürüstlükle savaşıyorlardı zira.

Pagan tarihinin izini sürerseniz savaşı hayranlık uyandıran bir beceriyle önleyen, düşmanı silahla yenmekten ziyade iyi hizmetiyle kazanmayı tercih eden kaç lider keşfedersiniz! Hatta bazısı Mars'ı denemek yerine hükümdarlığından vazgeçmiştir. Biz sözde Hıristiyanlar her şeyi savaş için bir fırsat olarak görüyoruz. Pagan savaşçıları silaha sarılmadan önce konuşup görüşmek üzere bir araya gelirdi. Romalılarda her şey denendikten sonra *pater patratus*'un[5] yanında bir *fetialis* gönderilirdi ve seremoniler gerçekleştirilirdi: Kuşkusuz, savaşma hiddetini hafifletecek geciktirme yolları aranıyordu. Bunun ardından bile savaş borusu çalmaksızın düşmanla karşı karşıya gelinemezdi. Üstelik savaş

1. (Yun.) Helle'nin denizi. Çanakkale Boğazı'nın antik isimlerinden biri. (Ç.N.)

2. Kserkses, Asya ila Avrupa'yı birbirine bağlayan Hellespontus'un karşısındaki Abydos'a ulaşmak için bir köprü yaparak askerlerini karşıya geçirir. (Ç.N.)

3. Mısır tanrısı Amon'un kehanetine göre İskender, Zeus'un oğludur. (Ç.N.)

4. Bkz. Seneca, *De ira*, III:14-22. (Ç.N.)

5. Antik Roma'da dış ilişkiler ve savaş hukukundan sorumlu, yirmi rahipten oluşan *fetiales*'in başında bulunan rahip; başrahip. (Ç.N.)

borusu çalındıktan sonra bile ordugâhta bulunan ama askerî yeminlerle taahhüt altına girmemiş birinin düşmanı kışkırtmasına ya da ona dokunmasına izin verilmezdi: Nitekim yaşlı Cato[1] ordugâhta işi bulunmayan oğlundan mektupla Roma'ya dönmesini, orduyla beraber kalmayı tercih ediyorsa da komutandan düşmanla boy ölçüşmek için izin istemesini talep etmiştir. Savaş borusu çalmanın yeminliler hariç kimseye savaşma yetkisi vermemesi gibi, geri çekil borusu da herkesin elinden öldürme iznini alırdı: Kaldırdığı kılıcıyla düşmanını öldürmek üzere olan ve geri çekil borusunu işitir işitmez kaçmasına izin veren Kyros[2] buna bir örnektir. Bu, kimsenin mecbur kalmadıkça bir insanı öldürebileceğine inanmamasını sağlamak içindi.

İnsan savaş halinde olduğu halktan silahsız ama paralı, kavga etme niyeti olmayan, aksine kavga etmemek için kaçmaya çalışan birine ormanda rastlayıp vura vura öldürse, öldürdüğü kişiyi yağmalasa ve sonra da gömse bugün Hıristiyanlar arasında kahraman ilan edilir. Küçük bir kazanç beklentisiyle kendiliğinden savaşa giden ve gladyatörler gibi savaş cephelerinde her iki tarafta da, aynı prensin emri altında kardeş kardeşe karşı savaşanlara ise asker deniyor. Kaldı ki bunlar

1. Marcus Porcius Cato (MÖ 234-149): Romalı devlet adamı, kumandan ve yazar. (Ç.N.)

2. Pers Kralı II. Kyros (MÖ 600 ya da 576-530): Ahameniş İmparatorluğu'nun kurucusudur. Büyük Kyros adıyla da bilinir. Kyros Silindiri adı verilen bildirisi, tarihteki ilk insan hakları bildirgesi olarak kabul edilir. (Ç.N.)

asker olarak böylesi savaşlardan eve dönüp de yaptıkları alçakça şeyleri anlattıklarında artık çoktandır soyguncu, vatan haini ya da asker kaçağı gibi cezalandırılmıyorlar. Bir cellattan tiksiniriz; zira hüküm giymiş suçluları kanun namına para karşılığında infaz eder; ebeveynlerini, eşlerini ve çocuklarını savaşa gitmek için kendi özgür iradeleriyle –askere alınmadan, menfur savaş alanının maaşı için bizzat başvuruda bulunarak– geride bırakanlar eve döndüklerinde neredeyse daha da fazla yakınlık görürler, sanki hiç gitmemiş gibidirler. Yaptıkları alçakça şeylerle asalet kazanabileceklerini düşünürler. Kıyafet çalan birinin adı kötüye çıkar; oysa savaşa giden, asker olarak hizmet veren ve savaştan pek çok masumu yağmalayarak dönen biri namuslu vatandaş sayılır. Kendini askerlerin en acımasızı olarak gösteren, bir sonraki savaşta lider olarak hareket etmeye değer bulunur. Oysa eskilerin askerî disiplinine bakarsanız, Hıristiyanların ordusunun ordu değil çoğunlukla talan amaçlı olduğunu görürsünüz.

Hıristiyan monarkları paganlarla karşılaştırdığınızda bizim gerekçelerimiz ne kadar da seviyesiz kalır! Onların elde etmeye çalıştığı tek şey, şöhretti. Savaşta fethettikleri illerin geliştiğini görmek, onları sevindirirdi: Yazıları ve yasaları olmayan, vahşi hayvanlar gibi yaşayan ilkel halklar uygarlıkla tanışırdı; bayındır olmayan bölgelere kentler kurarak yerleşime açarlardı; daha az güvenli yerleri köprülerle, setlerle, rampalarla sağ-

lamlaştırırlardı. İnsan hayatının rahatlığına binlerce şekilde katkı sağlamışlardır, öyle ki o zamanlar yenilmek yararlı bir şeydi. Evet, savaşın ortasında bile bilge sözleri ve ihtiyatlı eylemleri hakkında ne çok şey anlatılırdı! Fakat Hıristiyanların savaşlarında yaşananlar, burada sözü edilemeyecek kadar iğrenç ve tiksinçtir. Onların en kötü şeyini alıp taklit ediyoruz ve hatta onları geçiyoruz.

Fakat bu büyük deliliğimizi ne şekilde savunduğumuzu dinlemeye değer. Savaş bütünüyle adil olsaydı, derler, Tanrı Yahudilere düşmana karşı savaş açmasına fırsat tanımazdı.[1] Yine de Yahudilerin birbirleriyle neredeyse hiç savaşmadığını, ancak yabancılara ve tanrısızlara karşı savaş açtığını eklememiz gerekir. Biz Hıristiyanlar ise Hıristiyanlarla savaşıyoruz. Onlara göre çatışma sebebi, aynı tanrılar değil farklı bir dindi. Biz bu konuda kendimize çocukça öfke, para hırsı ya da şan şöhret ve sıklıkla da aşağılık paralar uğruna hareket etme izni veriyoruz. Onlar ilahi emirle savaşıyorlardı, bizimse kılıcı elimize akıl karışıklığı tutuşturuyor. Fakat Yahudi örneği madem bu kadar hoşumuza gidiyor, o zaman niçin sünnet derisini de kesmiyoruz? Hayvanları niçin kurban etmiyoruz? Kendimizi niçin domuz eti yeme zevkinden mahrum bırakmıyoruz? Niçin her birimiz birçok kadınla birden evlenmiyor? Bunları reddediyorsak, niçin bir tek savaş örneği hoşumuza gidiyor? Ni-

1. Kutsal Kitap'ta ilgili bölümler için bkz. Eski Ahit, "Yasa'nın Tekrarı", 13: 12 ve devamı; "Yasa'nın Tekrarı", 20; "Yeşu", 14: 15; "1. Samuel", 15: 2 ve devamı. (Ç.N.)

çin bu noktada öldüren bir harfin peşinden gidiyoruz?[1] Yahudilere savaş izni verilmiştir ama boşanma izni de öyle – kuşkusuz ki yüreklerinin katılaşması uğruna.[2] Fakat İsa kılıcın yerine konulmasını emrettiğinden bu yana[3], savaşmak Hıristiyanlar için uygun değildir; kilisenin en iğrenç düşmanlarıyla girişilen o en güzel mücadelenin dışında: para peşinde koşmakla, öfkeyle, hırsla, ölüm korkusuyla. Bunlar bizim ateşkes yapmamamız, aksine içimizdeki düşmanın köklerini kurutup huzur bulana dek sürekli dövüş halinde olmamız gereken Filistîlerimiz[4], Nebukadnezarlarımız[5], Moavlılarımız ve Ammonlularımızdır.[6] Bunları alt

1. Erasmus burada Yeni Ahit'te "Pavlus'tan Korintliler'e 2. Mektup"ta sözü geçen çok temel bir karşılaştırmaya işaret etmektedir. Yazılı yasa, yani harf ile ruh arasında kurulan ilişkiye içkin gerilimi aktaran bu mektupta, 3: 6'da şöyle denir: "O bizi yazılı yasaya değil, Ruh'a dayalı yeni bir antlaşmanın hizmetkârları olmaya yeterli kıldı. Yazılı yasa öldürür, Ruh ise yaşatır." Harfle ifade olunan yazılı yasa ve ruh arasındaki bu gerilim, Pavlus teolojisinin çıkış noktasıdır ve aslen Eski ile Yeni Ahit arasındaki ihtilaflı bir noktayı dile getirir. Harf burada yazılı yasayı, dolayısıyla Musa'nın yasasını temsil etmektedir. İsa'nın öğretisi ise görüldüğü üzere bu temele dayanmaz. (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 19: 7-8: "Ferisiler İsa'ya, 'Öyleyse' dediler, 'Musa neden erkeğin boşanma belgesi verip karısını boşayabileceğini söyledi?' İsa onlara, 'İnatçı olduğunuz için Musa karılarınızı boşamanıza izin verdi' dedi. 'Başlangıçta bu böyle değildi'" (Ç.N.)

3. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 26: 51-52: "İsa'yla birlikte olanlardan biri, ani bir hareketle kılıcını çekti, başkâhinin kölesine vurup kulağını uçurdu. O zaman İsa ona, 'Kılıcını yerine koy!' dedi. 'Kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecek.'" İsa'nın buradaki uyarısı, Eski Ahit'te kurtarılan Nuh'a söylenenleri anıştırır: "Kim insan kanı dökerse, / Kendi kanı da insan tarafından dökülecektir. Çünkü Tanrı insanı kendi suretinde yarattı." Bkz. Eski Ahit, "Yaratılış", 9: 6. (Ç.N.)

4. İsrailoğullarının gelişinden kısa bir süre önce, MÖ 12. yüzyılda Filistin'in güneyine yerleşen, saldırganlıklarıyla tanınan bir halk. (Ç.N.)

5. II. Nabukadnezar (MÖ.643-562): Yeni Babil İmparatorluğu'nun kurucusudur. Kudüs'ü alarak Yahudileri bölgeden sürmesiyle tanınır. (Ç.N.)

6. Eski Ahit, "Yaratılış", 19: 30-37'de anlatıldığına göre Moavlılar ve Ammonlular, Lut'un kızlarıyla girdiği ensest ilişkiden doğan halklardır. (Ç.N.)

etmediğimiz sürece kimse ne kendisiyle ne de bir başkasıyla gerçek barış içinde olabilir. Yalnızca bu savaş, gerçek barışı sağlayabilir. Burada galip gelen, hiçbir ölümlüyle savaşmak istemeyecektir. Bazılarının iki kılıcı[1] iki iktidar türü olarak, Petrus'un halefleri için her ikisi üzerinde de hak talep ettiği dünyevi iktidar ve kilise iktidarı olarak yorumlaması beni ikna etmiyor: İsa bu noktada bizzat Petrus'u yanılttığından, kılıcın yerine konulması emredildiğinde, başta izin verilmiş gibi görünen savaşa yasak getirildiği konusunda kuşkuya yer kalmaz. Fakat, derler, Petrus savaşmıştı. Savaşmıştı fakat o zaman henüz Yahudiydi ve gerçek Hıristiyan ruhunu daha kabul etmemişti. Petrus bizim gibi unvanı ya da mülkü için savaşmamıştır, hatta kendi hayatı için bile savaşmamıştır, üstadın hayatı için savaşmıştır. Sonuçta savaşmış fakat hemen sonra inkâr etmiştir. Eğer savaşma örneği hoşa gidiyorsa, inkâr örneği de hoşa gidecektir. Petrus öfke ânında yanlış yola saptıysa da

1. Erasmus, Yeni Ahit, "Luka", 22: 35-38'de anlatılan ve çifte kılıç teorisi olarak da bilinen düşünceye göndermede bulunuyor: "Sonra İsa onlara, 'Ben sizi kesesiz, torbasız ve çarıksız gönderdiğim zaman, herhangi bir eksiğiniz oldu mu?' diye sordu. 'Hiçbir eksiğimiz olmadı' dediler. O da onlara, 'Şimdi ise kesesi olan da, torbası olan da yanına alsın' dedi. 'Kılıcı olmayan, abasını satıp bir kılıç alsın. Size şunu söyleyeyim, yazılmış olan şu sözün yaşamımda yerine gelmesi gerekiyor: 'O, suçlularla bir sayıldı.' (ayrıca bkz. Yeşaya 53: 12) Gerçekten de benimle ilgili yazılmış olanlar yerine gelmektedir.' 'Ya Rab, işte burada iki kılıç var' dediler. O da onlara, 'Yeter!' dedi." Çifte kılıç teorisine göre Tanrı, İsa'ya biri ruhani otorite (*auctoritas sacerdotium*), diğeriyse dünyevi iktidar (*regalis potestas*) olmak üzere iki kılıç vermiştir. Bu kılıçlar hem ruhani otorite hem de dünyevi iktidar olarak yalnızca İsa'da bir arada bulunur. İsa'dan sonra ruhani otoriteyi temsil eden kılıç papalara, dünyevi iktidarı temsil eden kılıç ise imparatorlara geçer. Bu bağlamda papalar dinî konularda, imparatorlarsa seküler konularda Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisidirler. (Ç.N.)

kınanmıştı. Ayrıca kimilerince en tatsız şekilde şerh edildiği üzere, İsa böyle bir savunmayı uygun bulmuş olsa tüm hayatı ve öğretileri hoşgörü dışında bir şeyi niçin övmez? Şakirtlerini niçin yalnızca değnek ve torbayla silahlanmış olarak tiranlara gönderir? İsa'nın sahip olunan her şeyi sattıktan sonra satın alınsın dediği bu kılıç kovuşturanlara karşı savunma aracı olarak belirlenmişse, kimilerinin yalnızca kaba bir şekilde değil acımasızca da yorumladığı üzere, şehitler niçin hiç kullanmamıştır? Bu noktada hahamların tanımlarını ileri sürerler: Paralı askerlerin savaşmasının önünde bir engel yoktur; kasabın, kurbanını kendi zanaatına göre hazırlamasından farklı bir şey değildir bu: Zira biri hayvan kesmeyi öğrenmiştir, diğeri insan kesmeyi. Vatandaşların da savaşmasına izin verilmiştir ama ancak adil bir savaşta.[1] Fakat savaşın ne zaman, nasıl ve kimin için adil olacağını hükümdarlar belirler. Papazların ve keşişlerin kılıç sallamalarına izin verilmez, ancak savaş sırasında hazır bulunmalarına ve komuta yetkisine sahip olmalarına izin verilmiştir. İntikam amacıyla savaşmak adil değildir ama adaleti sağlamak amacıyla savaşılabilir. – Fakat kendi gerekçesi ki-

1. Adil savaş doktrini, Batı hukuk tarihi çerçevesinde savaşın gerekçesini ve ahlaki boyutlarını göz önünde bulundurmayı zorunlu kılar. Buna göre taraflar, çoğunlukla da devletler arasındaki bir savaş ya da silahlı çatışma, yalnızca belirli gereklilikleri karşılıyorsa etik ve yasal olarak meşru kabul edilir: Savaş hakkı, savaşı adil bir nedenle yürütme mecburiyeti bulunan meşru bir otoriteye verilir ve siviller ile savaş esirlerinin korunması gibi belirli savaş kurallarına uymayı gerektirir. (Ç.N.)

me adil gelmez ki? – İsa, şakirtlerini korumasız göndermişti fakat o olduğu sürece korumadan yoksun değildiler. Gitme zamanı yaklaştığında onlardan bir torba ve kılıç temin etmelerini istemişti: kumanya için torba, düşmana karşı kılıç. Ayrıca "[...] yarın için kaygı çekmeyin", "[...] size eza edenler için dua edin"[1] ve bu türden ayetlerle, ayrılık vakti gelene değin karşılaşılır. Buna ek olarak Pavlus'un –ve tabii Petrus'un da– yer yer benzer dersler vermeleri öneri niteliğindedir, talimat değil. – Bu türden ünlü derslerle aslında hükümdarların arzularını besliyoruz ve kendilerini pohpohlamalarını sağlıyoruz. Ve sanki günün birinde dünyanın savaşlardan kurtulması tehlike oluşturuyormuş gibi, İsa'nın sözlerinde savaşı güvence altına alıyoruz; ve sanki insanların servet biriktirme hırsının dinebileceğinden korkuyormuşuz gibi, İsa'yı mal biriktirme uzmanı ilan ediyoruz ve daha önce yasakladıklarına sanki izin vermemiş de deyiş yerindeyse emretmiş gibi sözlerini çarpıtıyoruz. Dünyanın yasaları, müjde[2] gelmeden önce vardı: intikam alınırdı, savaşılırdı, hazine ve ambarlarda stok yapılırdı. Bu nedenle İsa neye iznimiz olduğunu, yani mükemmellikten sapmaya

1. Bkz. sırasıyla Yeni Ahit, "Matta", 6: 34; "Luka", 12: 22 ve "Matta", 5: 44. (Ç.N.)

2. Burada müjdeyi Evangelium'un karşılığı olarak kullanıyoruz. Müjde, iyi haber ya da İncil; bunların hepsi aynı anlama gelir ve Kutsal Kitap'ın Yeni Ahit bölümünü anlatır. İncil'in orijinal dili olan Grekçedeki *euangelion*, iyi haber demektir ve melek anlamına da gelen *angelos*, yani haberci sözcüğünden türetilmiştir. (Ç.N.)

hangi sınıra kadar izin verildiğini değil, güçler doğrultusunda hangi amaç için çabalamak gerektiğini müjdelemeye gelmiştir. Savaşılmaması için ciddi olarak tavsiyede bulunanların sapkın olduğundan şüphelenilirdi: Oysa İncillerin[1] öğretisinin hayati gücünü bu tür yorumlarla sulandırıp hükümdarlara arzularıyla pohpohlanma fırsatını verenler, Hıristiyan dindarlığının katı inançlı öğretmenleridir. Gerçek bir Hıristiyan öğretmen, savaşı asla onaylamaz, belki bazen göz yumar ama o da istemeden ve üzülerek.

Fakat bunu dayatan doğa hukukudur, derler, oysa kabul gören yasa ve gelenek, şiddete şiddetle karşılık vermemiz ve her birimizin hayatlarımızı, sonra da mülklerimizi korumamızdır; zira Hesiodos' un dediği gibi burası "ruhun yeri"dir. Kabul ediyorum. Fakat İncil'in Tanrı'sının inayeti, küfredene sövmememizi, kötülüğe iyilikle karşılık vermemizi, sahip olduklarımızın bir kısmını elimizden alana tümünü bırakmamızı, öldürmekle tehdit edenler için dua etmemizi[2] tüm bunlardan daha etkili biçimde dayatır. Bu, derler, havarilere atıfta bulunur: Oysa hiç kuşkusuz, farklı uzuvlar farklı meziyetlerle donanmış bile olsalar, söylediğimiz üzere, bütünü mükemmel beden olarak şekillenen

1. Yeni Ahit'in ilk dört bölümünü oluşturan ve kanonik inciller de denen Matta, Markos, Luka ve Yuhanna incilleri. (Ç.N.)

2. Bkz. sırasıyla Yeni Ahit, "Matta", 5: 40 ve 5: 44: "Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyene abanızı da verin." / "Ama ben size diyorum ki, düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin." (Ç.N.)

İsa'nın tüm halkına atıfta bulunur.[1] İsa'nın öğretisi, İsa'dan ödül beklemeyenler için geçerli olmayabilir. Onlar para ve mal ve hâkimiyet için amansızca savaşırlar ve İsa'nın, "Ne mutlu ruhta fakir olanlara,"[2] demesine gülerler ki aslında bu, tam da bu dünyada hiçbir zenginlik ya da ödül arzulamayanların zengin olduğu[3] anlamına gelir; tüm mutluluğu maddiyata yerleştirenler, hayatı muhafaza etmeye uğraşırlar fakat bunun hayattan ziyade ölüm anlamına geldiğinin[4] ve ebedî hayatın dindarlar için olduğunun farkına varmazlar. Bu arada savaş girişimlerinin hem kışkırtıcıları hem de yardımcıları olan birkaç papaya dikkatimizi çekerler. Babaların savaşı onaylıyormuş gibi görünen kararnamelerine de dikkat çekerler. Böyleleri kesinlikle vardır ama İsa için gösterilen hararetli çabanın azaldığı daha yenilerdedir bunlar; savaştan kaçın-

1. Bkz. Yeni Ahit, "Pavlus'tan Romalılar'a Mektup", 12: 5: "[Ç]ok sayıda olan bizler de Mesih'te tek bir bedeniz ve birbirimizin üyeleriyiz." Ayrıca bkz. "Pavlus'tan Korintliler'e 1. Mektup", 12: 12 ve 12: 27: "Beden bir olmakla birlikte birçok üyeden oluşur ve çok sayıdaki bu üyelerin hepsi tek bir beden oluşturur. Mesih de böyledir." / "Sizler Mesih'in bedenisiniz, bu bedenin ayrı ayrı üyelerisiniz." Bu motifle Yeni Ahit'te başka yerlerde de karşılaşırız. "Pavlus'tan Efesliler'e Mektup", 1: 23, bunlardan biridir: "Kilise O'nun bedenidir, her yönden her şeyi dolduranın doluluğudur." Bir diğeri ise "Pavlus'tan Koloseliler'e Mektup", 1: 24'tür: "Sizin için acı çektiğime şimdi seviniyorum. Mesih'in, kendi bedeni, yani kilise uğruna çektiği sıkıntılardan eksik kalanlarını kendi bedenimde tamamlıyorum." (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 5: 3. (Ç.N.)

3. Bkz. Yeni Ahit, "Pavlus'tan Korintliler'e 2. Mektup", 6: 10: "Kederliyiz ama her zaman seviniyoruz. Yoksuluz ama birçoklarını zengin ediyoruz. Hiçbir şeyimiz yok ama her şeye sahibiz." (Ç.N.)

4. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 19: 23-24: "İsa öğrencilerine, 'Size doğrusunu söyleyeyim' dedi, 'Zengin kişi Göklerin Egemenliği'ne zor girecek. Yine şunu söyleyeyim ki, devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı Egemenliği'ne girmesinden daha kolaydır.'" (Ç.N.)

mak isteyen pek çok saygın dindar yazar varken bunların sayısı çok azdır. Niçin tam da bu az sayıdakiler aklımıza geliyor? Niçin gözlerimizi İsa'dan insanlara çeviriyoruz ve tartışmasız otoritedense güvenilmez örnekleri takip etmeyi tercih ediyoruz? Papalar ilk önce insandı. Bunun sonucu olarak kötü tavsiye almış ya da yeterince dikkatli davranmamış olmaları mümkündür ya da sonuçta yeterince zeki ve dindar değildiler. Kaldı ki bugün sürekli perişan olduğumuz savaşları onların bile onayladığını göremezsiniz. Konudan sapmaktan kaçınmak istemeseydim bunu en açık kanıtlarla, kesin bir şekilde gösterirdim. Aziz Bernard[1] savaşçıları övmesine överdi ama herhalde bizim bütün milislerimizi lanetlerdi. Yine de kötülüğe – ayaktakımı gibi– direnmemizi büsbütün yasaklayan İsa'nın öğretisindense niçin Bernard'ın yazdıkları ya da Tommaso'nun münazaraları beni etkilesin ki?

Fakat, derler, bir caninin cezalandırılmasına izin verilmiştir, dolayısıyla bir devletten savaşla intikam da alınabilir. Buna ne yanıt verilebilir? Burada açılamayacak kadar fazla. Yalnızca şunu söylemek isterim ki yargı sürecinin sonucu olarak mahkûm olan kişinin mevcut yasaya göre ceza alması ile savaşta iki tarafın da diğerini suçlu ilan etmesi, birbirinden ayırt edilmelidir. Birinde ce-

1. Clairvaux'lu Aziz Bernard (1090-1153): Erken dönem mistik skolastikçilerden ve Cistercium tarikatının kurucu keşişlerindendir. 1174'te aziz ilan edilmiştir. (Ç.N.)

zayı yalnızca cezaya yol açan kişi çeker ve herkes için emsal görevi görür; diğerindeyse kötülüğün büyük kısmı cezayı en az hak edenlerin, yani köylülerin, ihtiyarların, ev kadınlarının, öksüzlerin ve genç kızların üzerine yağar. Ayrıca en kötü şeyden bir yarar sağlanabiliyorsa, en habis ruhların bazılarına da bir şeyler kazandırılabilir: paralı askerlere, meslekten hırsızlara ve örneğin entrikaları sayesinde savaşın kışkırtıldığı ve kendini ancak cumhuriyetin tamamen yıkılmasıyla geliştirebilecek olan birkaç elebaşına. Birinde (yargılama durumunda) kişi herkesin güvenliğinin sağlanması için korunmaz; diğerinde (savaş durumunda) az sayıda ya da belki de tek bir kişi yüzünden intikam alabilelim diye hiçbir suçu olmayan binlerce insanı acımasızca yok ederiz. Birkaç kişinin suçunun cezasız kalmasına izin vermek, şunun ya da bunun bir şekilde ceza almasını talep ederken kendi insanımızı düşman olarak nitelediğimiz masum sınır komşularıyla beraber tehlikelerin en büyüğüne atmaktan kesinlikle daha iyidir. Bütün vücuda ciddi zarar vermeden iyileştiremediğiniz yarayı öylece bırakmak daha yararlıdır. Şimdi biri çıkıp hata yapan kişiyi cezalandırmamanın adil olmadığını haykırsa, hiç hak etmedikleri halde binlerce masumun felaketine yol açmanın daha da adaletsiz olduğu yanıtı veririm.

Bununla birlikte çağımızda neredeyse her savaşın, ne olduğunu bilmediğim kimi bahanelerden ve hükümdarların antlaşma taleplerinden ötürü

çıktığını görüyoruz; herhangi bir kasabanın üzerinde kendi mülkleri olarak hak iddia edip tüm imparatorluğu tehlikelerin en büyüğüne atıyorlar. Sonra da o kadar çok kan dökmeyi gerektiren bu kasabayı satıyorlar ya da yeniden başkalarına veriyorlar. Biri çıkıp şöyle diyebilir: "Ne yani, hükümdarlar haklarını gözetmesin mi?" Prenslerin işleri hakkında benim gibilerin cesurca tartışmaya hakkı olmadığını biliyorum: Kaldı ki tehlikeli olmasa bile, burası için yakışık alacağından daha uzun bir konu. Yalnızca şu kadarını söylemek isterim ki fark gözetmeksizin her hak iddiası savaş açmaya değer bir neden olarak kabul edilse, insanlık tarihinde karşılaşılan bu kadar çok beklenmedik durumda, bu kadar çok değişiklikle kimse hak iddiasından yana sıkıntı çekmez. Hangi halk yurdundan sürülmemiş ve başkalarını yurdundan sürmemiştir ki? Buradan şuraya göç ne sıklıkla gerçekleşmiştir? İmparatorluklar rastlantı sonucu ya da antlaşma gereği ne sıklıkla ileri geri yer değiştirip durmuştur? Padovalılar bugün olsa Truva'yı sırf Antenor aslen Truvalı olduğu için[1] geri isteyebilirdi. Romalılar, vaktiyle Roma illeri olduğu için Afrika ve İspanya'yı geri talep edebilirdi. Buna ek olarak yönetime de egemenlik adını veriyoruz. Doğası gereği özgür olan insanlar üzerinde iddia edilen hak ile sığırlar üzerinde iddia edilen hak

1. Truvalı Antenor'un İtalya'nın en eski kentlerinden biri olan Padova'nın kurucusu olduğu söylenir. (Ç.N.)

bir değildir. Sahip olduğunuz bu hak bile halk konsensüsü sağlar. Bununla birlikte, yanılmıyorsam, uygulayıcı tarafından yürürlükten kaldırılabilir de. O zaman nasıl önemsiz bir şeyin söz konusu olduğunu görün: Kararlılıkla savaşılan konu, şu ya da bu devletin bir tirana hizmet etmektense iyi bir prense itaat etmeyi yeğlemesi değildir, aksine Ferdinand'ın mı, yoksa Sigismund'un mu hak iddiasının sayılacağı, vergilerin Philippe'e mi, yoksa Ludwig'e mi ödeneceğidir. Tüm dünyanın savaşlar ve katliamlarla yerine getirdiği ünlü hak budur.

Ama diyelim bu hak hâlâ fazlasıyla uygulanıyor olsun ve özel bir arazi ile bir devlet arasında, parasını verip satın aldığınız sığır sürüsü ile yalnızca özgür doğmakla kalmayan, Hıristiyan da olan insanlar arasında fark bulunmasın: Yine de aklı başında bir insan için yakışık alan, kendi halkı için bu denli muazzam bir talihsizliğin peşinde koşmaya değip değmediğini sınamaktır. Prens aklı ortaya koyamıyorsanız, en azından bir tüccarınkini sergileyin: Tüccar, zarardan kaçınmayı ancak daha büyük bir maddî fedakârlıkla mümkün olacaksa önemsiz addeder ve bunu kâr kalemi olarak hesap eder zira şans eseri küçük bir kayıpla atlatmıştır. En azından, genel olarak zararsız bir masalın yayıldığı aşağıdaki özel örneği –*respublica*'yı tehlikeye atması bakımından– dikkate alabilirsiniz: İki akraba arasında paylaşıma dayalı bir mesele konusunda anlaşmaya varılamaz; ikisi

de diretmekten vazgeçmek istemediğinden mesele mahkemeye gidecek ve anlaşmazlık yargı kararıyla sona erecek gibi görünmektedir. Avukatlar tutulur, dava açılır, mesele hukukçuların önüne gelir. Hâkimler yerlerini aldıktan ve tanık çağrıldıktan sonra dava görülmeye başlar, bu da anlaşmazlığın kabul edildiği anlamına gelir. Sonra ikisinden birinin aklı tam zamanında başına gelir, özel olarak davet ettiği davalısına şu sözlerle hitap eder: "Doğanın bağladıklarını paranın çözmesi prensipte pek övgüye değer değil. Ayrıca davanın sonucu da en az bir savaşınki kadar belirsiz. Elimizde başlangıç var, son yok. Bütün kavga yüz gulden için. Birbirimizi mahkemeye verirsek bu tutarın iki katının noterlere, savcıya, avukatlara, hukuk danışmanlarına, hâkimlere ve hâkimlerin ahbaplarına ödenmesi gerekecek. Onların karşısında insanın uysal, diz çökmeye hazır ve cömert olması gerekir; yaltaklanmaya çabalamaktan ve koşuşturmanın yol açacağı şikâyetlerden bahsetmiyorum bile. Hatta davayı ben kazanacak olsam bile rahatlamaktan ziyade canım sıkılır. Bu dolandırıcılar aracılığıyla anlaşmaktansa niçin kendimiz anlaşıp parayı aramızda bölüşmeyi tercih etmiyoruz? Yarısını bırak, ben de kendi yarımdan vazgeçeceğim. Böyle giderse sona erecek olan dostluğumuzu bu şekilde geri kazanacağız ve çok büyük bir sıkıntıdan kurtulacağız. Diretmekten vazgeçmeyi şimdi reddedersen de tüm anlaşmayı senin takdirine bırakacağım. Bu paranın, doyumsuz do-

landırıcıların eline geçmesindense arkadaşımın elinde olmasını tercih ederim. İtibarımı korumak, arkadaşımı kaybetmemek ve pek çok sıkıntıdan kurtulmak, benim için en büyük kazanç." Hem meselenin doğru oluşu hem de akrabanın mizahı davalısını etkiler. Tokmaklarıyla dalga geçtikleri avukat ve yargıçların sinirlendirmek pahasına, meseleyi kendi aralarında çözerler. Dediğim gibi, onların bilgeliğini çok daha tehlikeli meselelerde dikkate almaya çalışmalısınız. Yalnızca ne elde etmek istediğinize değil aynı zamanda onu elde etmek için kaç iyi şeyi feda edeceğinize, kaç tehlikeyi, kaç kaybı daimi eşlikçiniz olarak kabul etmek zorunda kalacağınıza da bakın. Avantajları ve dezavantajları karşılıklı kefeye koyup tarttığınıza ve adil olmayan bir barışın adil bir savaştan ne kadar iyi olduğunu kanıtladığınıza göre, niçin Mars'la zar atmayı tercih ediyorsunuz? Çılgının teki değilse eğer, kim altın olta iğnesiyle balık tutar?[1] Her şey iyi başlamış olsa bile kaybınız kazancınızdan apaçık fazla ise küçücük bir avantaj için başınıza sayısız dert almaktansa haklarınızın bir kısmından vazgeçmek daha iyi olmaz mı? Bu kadar çok Hıristiyan kanı feda ederek güvence altına alacaksam mülkiyet hakkını başkasına veririm daha iyi. Kim olursa olsun mülkiyet hakkını yıllardır elinde bulunduran kimse, yönetmeye aşina-

1. 1160 numaralı *adagium*: Altın olta iğnesiyle balık tutmak, sıradan şeyler için büyük şeyler kaybetme riskine girmek anlamında kullanılan bir özdeyiştir. (Ç.N.)

dır, halkı tarafından tanınır, kendini hükümdarlık görevlerine adamıştır; o sırada vakayinamelerin veya unutulmuş belgelerin bir yerindeki eski bir iddiayı gündeme getiren biri ortaya çıkıp statükoyu tepetaklak eder; nitekim insanla ilgili meselelerde hiçbir şeyin varlığını uzun süre korumadığını, aksine her şeyin Fortuna'nın topuyla[1] bir dalganın üzerindeymişçesine dans ettiğini görürüz. İnsan bir vesileyle başkasına devredilecek şeyin niçin bu kadar kargaşayla kendi mülkü olduğunu iddia etmeye çalışır?

Nihayetinde Hıristiyanlar böyle önemsiz şeyleri hor göremiyorlarsa da niçin derhal silaha sarılmak gerekiyor? Dünyada pek çok seçkin ve eğitimli piskopos, pek çok saygıdeğer başrahip, uzun deneyimler sonucu bilgelik kazanmış pek çok yaşlı asilzade, pek çok konsey, atalarımız tarafından sebepsiz kurulmayan pek çok senato meclisi var. Prenslerin bu tür çocukça şikâyetlerini niçin onların kararlarıyla uzlaştırmıyoruz? Oysa kilisenin savunmasını bahane olarak ileri sürenlerin söyledikleri daha fazla onurlandırılıyor. Sanki gerçekte kilise halk[2] değilmiş gibi ya da kilisenin bütün

1. Ortaçağ ressamları, talihin belirsiz olduğunu ve her an dönebileceğini, dolayısıyla da insanın kaderin elinde oyuncak olduğunu anlatmak için şans ve kader tanrıçası Fortuna'yı bir topun üzerinde ya da bir çarkıfeleğin yanında resmederlerdi. (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Pavlus'tan Korintliler'e 1. Mektup", 3: 16-17: "Tanrı'nın tapınağı olduğunuzu, Tanrı'nın Ruhu'nun sizde yaşadığını bilmiyor musunuz? Kim Tanrı'nın tapınağını yıkarsa, Tanrı da onu yıkacak. Çünkü Tanrı'nın tapınağı kutsaldır ve o tapınak sizsiniz." (Ç.N.)

onuru rahiplerin zenginliğinde[1] saklıymış gibi ya da kilise kan,[2] sabır[3] ve kendi canını hiçe sayarak[4] değil de savaşlar ve yıkımlar sayesinde kurulmuş, ayakta kalmış ve sağlamlaştırılmış gibi.

Aslında Türklerle defalarca savaşmamız bile bana izin verilebilir bir şey gibi görünmüyor. Bekası bu tür koruyucu önlemlere tabiyse Hıristiyan dininin durumu hakikaten kötüdür. Ve bu tür girişimlerle iyi Hıristiyanların yetişmesi beklene-

1. Bkz. Yeni Ahit, "Pavlus'tan Timoteos'a 1. Mektup", 6: 10: "Çünkü her türlü kötülüğün bir kökü de para sevgisidir. Kimileri zengin olma hevesiyle imandan saptılar, kendi kendilerine çok acı çektirdiler." Ayrıca bkz. 6: 17-19: "Şimdiki çağda zengin olanlara gururlanmamalarını, gelip geçici zenginliğe umut bağlamamalarını buyur. Zevk almamız için bize her şeyi bol bol veren Tanrı'ya umut bağlasınlar. İyilik yapmalarını, iyilikten yana zengin, eliaçık ve paylaşmaya istekli olmalarını buyur. Böylelikle gerçek yaşama kavuşmak üzere gelecek için kendilerine sağlam temel olacak bir hazine biriktirmiş olurlar." (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 26: 28: "Çünkü bu benim kanımdır, günahların bağışlanması için birçokları uğruna akıtılan antlaşma kanıdır." Ayrıca bkz. "Pavlus'tan Korintliler'e 1. Mektup", 10: 16: "Tanrı'ya şükrettiğimiz şükran kâsesiyle Mesih'in kanına paydaş olmuyor muyuz? Bölüp yediğimiz ekmekle Mesih'in bedenine paydaş olmuyor muyuz?" ya da "Petrus'un 1. Mektubu", 1: 18-19: "Biliyorsunuz ki, atalarınızdan kalma boş yaşayışınızdan altın ya da gümüş gibi geçici şeylerle değil, kusursuz ve lekesiz kuzuyu andıran Mesih'in değerli kanının fidyesiyle kurtuldunuz." Yeni Ahit'te kanla ilgili pek çok ayet vardır; ayrıca bkz. "Luka", 22: 20; "Pavlus'tan Korintliler'e 1. Mektup", 11: 25; "Pavlus'tan Efesliler'e Mektup", 2: 12; "Pavlus'tan Koloseliler'e Mektup", 1: 19-20; "İbranilere Mektup", 9: 6-7, 11-12, 13: 11-14. (Ç.N.)

3. Bkz. Yeni Ahit, "Luka", 8: 15: "İyi toprağa düşenler ise, sözü işitince onu iyi ve sağlam bir yürekte saklayanlardır. Bunlar sabırla dayanarak ürün verirler." Ve "Pavlus'tan Korintliler'e 2. Mektup", 6: 4: "Tersine Tanrı'nın hizmetkârları olarak olağanüstü dayanmada, sıkıntı, güçlük ve elemlerde, dayak, hapis, karışıklık, emek, uykusuzluk ve açlıkta"; ayrıca bkz. "Pavlus'tan Romalılar'a Mektup", 2: 7; 5: 3-5; "Pavlus'tan Galatyalılar'a Mektup", 5: 22; "Pavlus'tan Efesliler'e Mektup", 4: 1-3; "Pavlus'tan Selanikliler'e 1. Mektup", 5: 14-15; "Petrus'un 2. Mektubu", 3: 14-15; "İbranilere Mektup", 10: 36 ve 12: 1-2. (Ç.N.)

4. Bkz. Eski Ahit, "Yeşaya", 50: 6-8: "Bana vuranlara sırtımı açtım, / Yanaklarımı uzattım sakalımı yolanlara. / Aşağılamalardan, tükürükten yüzümü gizlemedim. / Egemen RAB bana yardım ettiği için / Utanç duymam. / Kararımdan dönmem, / Utandırılmayacağımı bilirim. / Beni haklı çıkaran yakınımda. / Benden davacı olan kim, yüzleşelim, / Kimdir hasmım, karşıma çıksın." (Ç.N.)

mez. Kılıçla kazanılan, yine kılıçla kaybedilecektir. Türkleri İsa'ya götürmek mi istiyorsunuz? Zenginlik[1], askerî güç ve şiddetle övünmeyelim. Bizi yalnızca ismimizle değil Hıristiyan bir insanın güvenilir özellikleriyle de tanısınlar: günahsız bir hayat, düşmanlara bile iyilik etme gayreti, tüm adaletsizliklere karşı yenilmez bir sabır, parayı hor görme, şöhrete karşı kayıtsızlık, kanaatkâr bir hayat; göksel öğretinin bu tür bir yaşamla örtüştüğünü duymaları gerek. Türkleri yenmenin en iyi yolu bu silahlarladır. Oysa biz çoğu zaman kötülüğe karşı kötülükle savaşıyoruz.[2] Başka şekilde söylemem gerekirse, bizden ismimizi ve haçımızı alsanız –ki öyle olsa çok değişik olurdu– Türklerle savaşan Türkler olurduk. Eğer din askerî güçle sağlanmış, kılıçla kanıtlanmış, savaşla övülmüş olsa, o zaman onu aynı araçlarla savunabilirdik. Her şey tamamen farklı bir şekilde gerçekleşmişse niçin pagan desteğine sığınıyoruz – sanki İsa'nın yardımına güvenilemeyecekmiş gibi? "Ama bizi öldürenleri," derler, "biz niçin öldürmeyelim?" Birinin sizden daha acımasız olması, utanılacak şey mi? Yağmacıları niçin yağmalamıyorsunuz? Kâfirlerle niçin kâfir olmuyorsunuz? Nefret dolu birinden

1. Bkz. Yeni Ahit, "Yakup'un Mektubu", 2: 5: "Dinleyin, sevgili kardeşlerim: Tanrı, bu dünyada yoksul olanları imanda zenginleşmek ve kendisini sevenlere vaat ettiği egemenliğin mirasçıları olmak üzere seçmedi mi?" (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Luka", 6: 35: "Ama siz düşmanlarınızı sevin, iyilik yapın, hiçbir karşılık beklemeden ödünç verin. Alacağınız ödül büyük olacak, Yüceler Yücesi'nin oğulları olacaksınız. Çünkü O, nankör ve kötü kişilere karşı iyi yüreklidir." (Ç.N.)

niçin nefret edilmiyor? Yoksa bize öyle geldiği üzere inançsızları, ruhlarının kurtulması için İsa'nın öldüğü bu insanları katletmenin Hıristiyanca bir eylem olduğuna mı inanıyorsunuz; hem bir insan öldürüldüğü hem de o insanı bir Hıristiyan öldürdüğü için iblise çifte haz vermiş, şeytana memnuniyetle karşılayacağı bir kurban sunmuş olmuyor musunuz? Çoğu kimse büyük Hıristiyanlar olarak görülmek isterken Türklere olabildiğince kötülük etmeye çalışıyor. Yapamadıkları şeyleri de beddualardan bekliyorlar; bu ifadelerde Hıristiyanca bir şeye pek rastlanmaz. Bağnazca ortodoks görünmek isteyenler, sapkın olarak niteledikleri ne iğrenç sözcüklerle lanet okurlar ve belki de bu nitelemeye bizzat kendileri layık olurlar. Gerçek mümin olarak görülmek isteyen biri, yanılsama içinde olan kişinin aklının başına gelmesi için yumuşak yöntemlerle çaba göstermelidir. Türklere tükürürken kendimizi kusursuz Hıristiyanlar olarak görüyoruz; belki Tanrı'nın nezdinde Türklerden daha tiksindiriciyizdir. İncil'in eski müjdecileri,[1] bizim Türklere karşı beslediğimiz duyguyu bize karşı besleseler di, hoşgörüleriyle Hıristiyan olan bizler şimdi nerede olurduk? Türklere yardım etmek için acele edin: Yapabiliyorsanız inançsızları inançlı kılın; yapamıyorsanız dileyin, ben de Hıristiyan duyarlılığını kabul edeyim.

1. Yeni Ahit'in dört İncil'ini yazan Matta, Luka, Markos ve Yuhanna, müjdeciler adıyla anılır. (Ç.N.)

Mesele etraflıca araştırılırsa Hıristiyanların neredeyse bütün savaşlarının ya aptallıktan ya da kötülükten doğduğu ortaya çıkar. Bazı konularda henüz tecrübesiz olan gençler, kötü niyetten değil düşüncesizlikten –aptallar tarafından aptalca yazılardan çekip çıkarılan kötü tarihsel modellerle alevlendirilerek, dalkavukların teşvikiyle kışkırtılarak, hukukçular ve teologlar tarafından tahrik edilerek, piskoposların rızası ya da hoşgörüsüyle, hatta belki de onların yönlendirmesiyle– savaşa katılıyor ve tüm dünyanın büyük acısıyla savaşın her şekilde kaçınılması gereken bir şey olduğunu öğreniyorlar. Kimileri gizli nefreti körükler, kimileri hırs güder, kimilerinin de savaşa uygun vahşi bir mizacı vardır. Hatta İlyada'mız bile aptal kralların ve halkların atılganlığından ibarettir. Kendi tebaaları üzerinde daha kolay baskı kurmaktan başka bir nedenleri olmaksızın savaş çıkaranlar vardır. Çünkü barış dönemlerinde senatonun etkisi, meclisin onuru ve yasaların gücü bazı şeyleri önleyebilir, böylece hükümdarın canının istediğini yapmasına izin verilmez. Fakat savaşın başlamasıyla beraber her türlü mesele üzerindeki en yüksek komuta yetkisi bir azınlığın iradesine kalır. Hükümdarın desteklediği kişiler yukarılara getirilir, gözünden düşenlerin ayağı kaydırılır. Keyfî bir şekilde para toplanır. Çok söze ne gerek? Ancak o zaman kendilerini gerçek monarklar gibi hissederler. Bazen liderler, talihsiz halkı soyup soğana çevirdikleri sürece işbirliği yaparlar. Bu zihniyette

olanların savaşma fırsatı çıktığında uzun boylu tereddüt ettiğini mi sanıyorsunuz?

Bunun sonucunda hastalığımızı onurlu unvanlarla gizleme yoluna gideriz. Türklerin zenginliğini ele geçirmeye çalışıp dinin savunmasını yaparım. Hırsın hizmetine girer, öfkenin peşinden giderim, vahşi ve dizginsiz tutkuya kapılırım, neden olarak ihlal edilmiş bir antlaşmayı, bozulmuş bir dostluk ittifakını gösteririm. Daha önce de söylediğim gibi, elde etmek istediklerinin ne kadarına ulaştıkları şaşırtıcıdır ve şu ya da bu kötülükten aptal gibi kaçınmaya çalışırken başka bir kötülüğe yakalanırlar, hatta derinliklerine inerler. Oysa şöhret arzu ediyorlarsa: Korumak, yok etmekten daha az muazzam bir iş değildir; bir kent inşa etmek, onu yok etmekten çok daha iyidir. Kaldı ki Mars'ın işleri başarıyla sonuçlandırıldığında arzu edilen şöhretin ne kadar da az bir kısmı hükümdarın eline geçer; zira parasıyla bu işin gerçekleştirildiği halk, kendisine büyük bir pay ister. Oysa çoğu zaman daha büyük bir pay lejyonerlere ve paralı askerlere, hatırı sayılır bir miktarı kumandanlara, en büyük paysa bütün işlerde, ama özellikle de savaşta çok değerli olan şansa gider. Savaşı büyüklük duygusu teşvik ediyorsa lütfen kendinize bu şekilde ne kadar az özen gösterdiğinizi görün. Birine, sözgelimi komşu bir prense, hak ettiği yeri muhtemelen vaktiyle bulmuş bir akrabaya boyun eğmek istemediğinizde barbarların ve daha da utanç verici olanı, bu canavarlara

insan denecekse her türlü suçla lekelenmiş insanların lütfunu dilendiğiniz, kadın istismarcılarına, katillere ve soyguncularla sözler verdiğiniz, onları pohpohladığınız ve gururlarını okşadığınız için kendinizi ricacı konumuna düşürüp ne kadar da alçalıyorsunuz. Çünkü sizin gibilere meydan okumak isterken insanlığın nihai pisliğine boyun eğmek zorunda kalırsınız. Üstelik bir komşunuzu yerinden edip sürmeyi düşünürken hiçbir işe yaramayan ahlaksız serseri güruhuna kendi yurdunuzda göz yummak zorunda kalacaksınız. Sevdiklerinize güvenmiyorsunuz da kendinizi silahlı ayaktakımına mı emanet ediyorsunuz? Oysa birlik ve uyum sizi ne kadar da güvenceye alırdı!

Kazanç size cazip geliyorsa hesabınızı doğru yapın. Kaybın tahmin edilemeyeceğini ve arzu ettiğiniz kazancın sadece daha az değil aynı zamanda belirsiz de olacağını göz önüne alamıyorsanız savaş hoşunuza gidebilir. Fakat devletin refahını önemsiyor musunuz? Devletin refahını savaştan daha hızlı ve umutsuz şekilde silip atacak başka hiçbir yol yoktur. Daha başlamadan vatanınıza zaferinizle yarar sağlayabileceğinizden çok zarar verirsiniz. Vatandaşların refahını azaltırsınız, aileleri mateme sürükleyip her yeri haydutlarla, hırsızlarla ve tecavüzcülerle doldurursunuz. İşte bunlar savaştan artakalanlardır. Üstelik tüm Galya daha önce size açık olmasına rağmen kendinizi birçok bölgeden soyutluyorsunuz. Tebaanızı gerçekten seviyorsanız niçin şunları aklınıza getirmiyorsu-

nuz? "Yetişmekte olan pırıl pırıl bu gençliği niçin bütün kötülüklere maruz bırakayım? Niye kadınların kocalarını, çocukların babalarını ellerinden alayım? Bilmem ne unvanını ve tartışmalı hak iddiasını niçin tebaamın kanıyla güvence altına alayım?" Rahiplerin aldığı ondalık vergiyi yağmalamak için kiliseyi savunma bahanesiyle savaş çıkarıldığını görürüz; hiçbir düşman bundan daha düşmanca hareket edemez. Böylece aptal gibi çukurdan sakınmak isterken diğer taraftaki tuzak çukuruna düşeriz. Ufak bir adaletsizliğe tahammül edemezken kendimize en büyük aşağılanmayı reva görürüz. Bir prensin karşısında köle gibi itaatkâr gözükmekten utanırken, en düşük karakterlerin karşısında ricacı oluruz. Aptalca özgürlük için çabalarken en baskıcı köleliğe yakalanırız. Minik bir avantaj avlamak isterken kendimize ve kendi insanımıza ölçülemez zararlar veririz. Akıllı bir insan bunları kendi kendine düşünebilmelidir; bir Hıristiyan, eğer gerçek bir Hıristiyansa, İsa'nın hayatından da öğretisinden de bu denli uzak, bu denli cehennemî bir şeyden kaçınmalı, bunu lanetlemeli ve yasaklamalıdır.

Eğer yığınların ikiyüzlülüğü yüzünden savaştan kaçınılamıyorsa, barış arayışınızda her taşın altına baktıktan sonra hiçbir şeyi denemeden bırakmadıysanız, o zaman en azından kötü şeylerin kötüler tarafından üstlenildiğinden ve her şeyin olabildiğince az insan kanı dökerek sona erdiğinden emin olun. Çünkü gerçekten nasıl görülmek

istiyorsak öyle olmak için çabalarsak, bu hiçbir şeye hayranlık duymayacağımız, bu dünyada hiçbir şeyi arzu etmeyeceğimiz anlamına gelmez; buradan olabildiğince hazır ayrılmak için elimizden gelen her şeyi yaparsak, göklere ulaşmak için[1] her çabayı gösterirsek, en büyük mutluluğumuzu yalnızca İsa'da bulursak, her şeyin gerçekten iyi, gerçekten güzel, gerçekten memnuniyet verici olduğuna ve yalnızca O'nda bulunduğuna inanırsak, dindar bir insana kimsenin zarar veremeyeceğine ikna olursak[2], insani şeylerin ayartısının ne kadar boş ve gelip geçici olduğunu düşünürsek, bir insanı bir bakıma tanrıya dönüştürmenin[3] ve yeryüzünde bıkıp usanmadan meditasyon yoluyla beden kılıfını atıp melekler topluluğuna girecek kadar bu dünyanın etkilerinden arınmanın[4] ne kadar zor bir şey olduğunu kendi içimizde açıklığa kavuşturursak; kısacası, onsuz kimsenin Hıristiyan olarak nitelendirilmeyi hak etmeyeceği teslis ile kendimizi gösterirsek: küfürden azade olmanın masumiyeti, herkese –olabildiğince– iyilik yaparak

1. Bkz. Yeni Ahit, "Pavlus'tan Koloseliler'e Mektup", 3: 2: "Yeryüzündeki değil, gökteki değerleri düşünün." (Ç.N.)

2. Bkz. Yeni Ahit, "Matta", 10: 28: "Bedeni öldüren, ama canı öldüremeyenlerden korkmayın. Canı da bedeni de cehennemde mahvedebilen Tanrı'dan korkun." (Ç.N.)

3. "Yuhanna İncili" bu meseleyi öne çıkarır; bkz. Yeni Ahit, "Yuhanna", 10: 30: "Ben ve Baba biriz." Ayrıca bkz. "Yuhanna", 10: 38: "[...] bana iman etmeseniz bile, yaptığım işlere iman edin. Öyle ki, Baba'nın bende, benim de Baba'da olduğumu bilesiniz ve anlayasınız." Eski Ahit'te 82. Mezmur da burada söylenenleri destekle niteliktedir. (Ç.N.)

4. "Luka İncili", İsa'nın kıyama erişenlerin meleklerle bir olduğunu söyleyen sözlerini aktarır; bkz. Yeni Ahit, "Luka", 20: 35-36. (Ç.N.)

başkasını sevmek, kötülüklere dayanabileceğimiz sabır ve mümkünse haksızlığı hayır ve iyilikle yenmek – sorarım, değersiz şeyler için aramızda savaş nasıl çıkabilir? İsa bir masalsa niçin onu açıkça reddetmiyoruz? Niçin onun adıyla övünüyoruz? Ama eğer hakikaten "yol ve hakikat ve hayat"[1] ise tüm davranışımız bu modelle niçin bu kadar çelişiyor? Aslen sevgi olan ve sevgiden ve barıştan başka hiçbir şey öğretmeyen, sevgiden ve barıştan başka hiçbir şey tavsiye etmeyen İsa'yı otorite olarak tanıyorsak öyleyse bunu isim ve sembolle yapmayalım, eylemlerimiz ve hayatımızla ifade edelim. Barış gayretini kalplerimize yerleştirelim ki İsa yeniden yanındakileri teşhis edebilsin. Bu anlamda papalar, prensler ve devletler kendi kararlarını verebilirler. Şimdiye dek yeterince Hıristiyan kanı dökülmüştür. Hıristiyan adının düşmanlarına yeterince gösteri sunduk. Kargaşayı halk çıkarmışsa bedende göz, ruhta akıl ne ise devlette de o olmaya hakkı bulunan hükümdarlar tarafından dizginlenmelidir. Tersine, huzursuzluğa hükümdarlar neden olmuşsa kargaşayı yatıştırmak, zekâsı ve otoritesi uyarınca kesinlikle papanın sorumluluğundadır. Artık uzun savaşlardan gına getirmiş olalım, barış özlemiyle hareket edelim. Felaket bizi bunu yapmaya mecbur bırakıyor, acıdan bitkin düşmüş dünya bunu talep ediyor, İsa buna davet

1. Erasmus burada "Yuhanna", 14: 6'yı alıntılıyor: "İsa, 'Yol, gerçek ve yaşam Ben'im' dedi. 'Benim aracılığım olmadan Baba'ya kimse gelemez.'" (Ç.N.)

ediyor, Papa Leo bunu öğütlüyor; adının önündeki on[1], gerçek Süleyman'ı ve yeryüzüne barışı getiren İsa Mesih'i temsil ediyor; dindarlık düşmanı olan her şeye karşı korkunç bir aslan kesilen bir günah kuzusu o; bütün arzusu, öğüdü ve çabası, ortak inancın birleştirdiklerinin birlik ve uyumla da bağlanmaları. Kilisenin zenginlik ya da iktidar yoluyla değil kendi imkânlarıyla gelişmesine önem veriyor. Uzun soluklu barışla Floransa kentini en gelişmiş kente çeviren, haneleri bütün iyi bilimlere barınak olan ünlü Medici ailesinden böyle onurlu bir adama gerçekten layık, en güzel görev. Yumuşak ve huzurlu bir mizaçla donatılmış, erken yaşlardan itibaren deyiş yerindeyse insan bilgeliğinin eserleriyle ve güzel sanatlarla tanıştırılmış ve en bilge insanlar arasında, adeta musa'ların kucağında yetiştirilmiş biri; papalığa en serbest kent olan Roma'da bile herhangi bir iftirayla lekelenmemiş saygın bir hayat ve itibar kattı. Kendisini bu görev için dayatmadı, aksine bundan daha az istediği bir şey olmamakla birlikte insanlığın uzun süreli savaşlardaki durumuyla ilgilenmesi için –sanki ilahi bir ses tarafından– adıyla çağırıldı. Savaşın şanı Julius'ta kalsın; galibiyeti onun olsun; onun olsun büyük zaferleri. Bunun Hıristiyan bir *pontifex*[2] için

1. Erasmus, Floransa Cumhuriyeti'ni yöneten Lorenzo de' Medici'nin ikinci oğlu olarak Giovanni de' Medici adıyla dünyaya gelen ve 1513-1521 yılları arasında görev yapan Papa X. Leo'dan söz ediyor. (Ç.N.)

2. (Lat.) Köprü kuran. Aslen eski Roma'daki rahip hukukçuları tanımlayan terim, ruhani dünya ile bu dünya arasında köprü kurma görevini üstlenen papalık makamını tanımlamak için de kullanılır. (Ç.N.)

uygun olup olmadığı hakkında herkesin önünde hüküm vermek benim gibilere düşmez. Yalnızca şunu söylemek isterim ki her ne olursa olsun, şöhreti pek çok insanın ölümü ve ıstırabıyla bağıntılıdır. Dünyaya geri verilen barış, Leo'muza, Julius'un tüm dünyada hararetle alevlendirilen ya da başarıyla yürütülen savaşlarda elde ettiğinden çok daha fazla şöhret sağlıyor.

Fakat barış ve savaştansa atasözleri hakkında bir şeyler duymayı tercih eden bizler, uygun olandan daha uzun süre konunun dışında kalacağız gibi görünüyor.

Hümanistlerin prensi Erasmus, barışçıl perspektifler uluslararası hukukun görüş alanına girmeden önce modern savaş eleştirisinin temellerini attı. Kuzey Avrupa Rönesans'ının bu büyük ustası, savaşı yalnızca dinsel nedenlerle değil aynı zamanda rasyonel karşısavlarla da belirgin şekilde kınadı. Modern düşünce tarihinde barış elçisi olarak anılabilecek biri varsa, bu şeref öncelikle Erasmus'a aittir.

Tatlı Gelir Yaşamayana Savaş, modern Avrupa'nın savaş karşıtı ilk metnidir. 1515 tarihli bu deneme, savaşa aşina olmayanları ve bu uğurda her türlü riski almaya hazır olanları uyarır. Cicero'dan bu yana tartışılagelen adil savaş fikrini reddeden ve devletlerarası anlaşmazlıklarda tarafsız yargılayan bir merci bulmanın mümkün olmadığını belirten Erasmus, barışı her şeyden önce varoluşsal bir zorunluluk olarak ortaya koyar.

THG
0657836
RVS

#dünyaklasikleri #kısaklasikler #dünyabarışı #savaşeleştirisi #savaşakarşı #hümanizm #rönesans

Kapak illüstrasyonu: Mete Kaplan Eker

can

canyayinlari.com | f | canyayinlari

8,5 TL

düşünce

ISBN 978-975-07-4478-5

9 789750 744785